

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

BKALÁŘSKÁ PRÁCE

Mnichovská dohoda

-

platnost nebo neplatnost

Zpracoval: **Mgr. Tomáš Pavlů**

Konzultant diplomové práce: **JUDr. Vilém Knoll Ph.D.**

Místo a rok zpracování: **Plzeň 2013**

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni

.....

„Ubírej se na Západ, mladý muži, abys rostl tak, jak poroste země.“

Horace Greeley

*Děkuji JUDr. Vilému Knollovi Ph.D. za vedení práce, odborné rady,
trpělivost a vstřícný přístup*

Obsah

PŘEDMLUVA	5
1 VZNIK ČESKOSLOVENSKA A PŘIJETÍ ÚSTAVY	7
2 MEZINÁRODNÍ POSTAVENÍ ČESKOSLOVENSKA	11
2.1 POČÁTKY DIPLOMACIE	11
2.2 VZTAHY SE SPOJENCI	14
2.3 VZTAHY SE SOUSEDY	17
2.4 POČÁTKY KONFLIKTŮ S NĚMCI	18
2.5 VZTAHY S NĚMCI PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE	20
2.6 NĚMECKÉ POLITICKÉ STRANY NA ÚZEMÍ ČESKOSLOVENSKA	23
3 VÝVOJ V ČESKOSLOVENSKU MEZI LETY 1929 AŽ 1937	28
3.1 HOSPODÁŘSKÁ KRIZE	28
3.2 ZOSTŘENÍ ČESKOSLOVENSKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ	29
3.3 VOLBY V ROCE 1935	31
3.4 ABDIKACE PREZIDENTA MASARYKA.....	33
4 MEZINÁRODNÍ SITUACE MEZI LETY 1929 AŽ 1937	38
5 VÝVOJ SUDETONĚMECKÉ OTÁZKY PO ROCE 1937	41
5.1 OSUDOVÝ ROK 1938.....	41
5.2 MISE LORDA RUNCIMANA	46
5.3 NĚMECKÝ PUČ V ČESKOSLOVENSKÉM POHRANIČÍ	49
5.4 SNAHY O ŘEŠENÍ SITUACE.....	50
6 MNICHOVSKÁ KONFERENCE A JEJÍ NÁSLEDKY	55
6.1 SETKÁNÍ MOCNOSTÍ V MNICHOVĚ	55
6.2 PRŮBĚH JEDNÁNÍ	56
6.3 PO KONFERENCI.....	59
6.4 PLATNOST MNICHOVSKÉ DOHODY	61
7 ZÁVĚR	65
8 SUMMARY	68
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
9.1 PRIMÁRNÍ ZDROJE	69
9.2 SEKUNDÁRNÍ ZDROJE	70
9.3 INTERNETOVÉ ZDROJE	70
10 PŘÍLOHY	71

Předmluva

Mnichovská zrada, o nás bez nás nebo jen krátce Mnichov, tak je všeobecně známa mnichovská dohoda, která určila osud Československa před a v průběhu druhé světové války. Z širšího hlediska lze bez nadsázky i říct, že v jejím důsledku se v roce 1948 dostali k vládě komunisté. Prezident Beneš totiž svou teorií právní kontinuity Československa postavil právě na neplatnosti tohoto dokumentu a při poválečné obnově byl nucen s komunisty spolupracovat.

Mnichovská dohoda zaujímá v historii velmi důležitou roli. Byla ve svém důsledku výsledkem hned několika aspektů meziválečného vývoje v Evropě. Vítězné velmoci se po první světové válce rozhodly udržet mír za každou cenu a dle jejich názoru tou nejlepší cestou bylo omezení Německa, jakožto válečného agresora. Dějiny píšou vítězové a Versailleské mírové smlouvy psaly zejména vítězné mocnosti. Bohužel strategie válečných reparací, omezení zbrojního průmyslu Německa a nedořešení národnostních otázek v bývalém Rakousku-Uhersku, vedla k tomu, že Německo toužilo v podstatě po tom samém jako před první světovou válkou. V čemž mu velmi významným podílem pomohla osobnost Adolfa Hitlera, který se roku 1933 chopil moci a svůj sen o velkém a silném Německu začal velmi pilně plnit.

Německý nacionalismus je všeobecně známá věc, ale není to jenom otázka německého národa, i v Československu prošla tato kapitola velkým vývojem. Národnostní sjednocovací procesy probíhaly od začátku 19. století a bylo jenom otázkou času, než si jeden národ, po svém národním uvědomění, začne tuto myšlenku uplatňovat i mimo svoje hranice. V této práci se budu věnovat otázce platnosti mnichovské dohody. Svou diplomovou práci, kterou jsem psal v roce 2012, jsem věnoval problematice dekretální pravomoci prezidenta republiky a jen okrajově jsem se problematice mnichovské dohody dotknul. Pro dekrety přitom

má asi tu nejpodstatnější roli. Nejdříve je třeba shrnout celou situaci, která byla na území Československa po první světové válce, právní základ státu, jako je ústava apod. Ústava ČSR z roku 1920 je pro platnost mnichovské dohody asi nejpodstatnější. Jsou v ní stanoveny pravomoci prezidenta republiky a vlády, zejména pak platnost mezinárodních smluv a jejich přijetí.

Podstatnou část práce se budu zabývat československo-německou národnostní krizí v pohraničních oblastech, v jejímž důsledku byla mnichovská dohoda sepsána, a proto považuji za důležité ji detailně popsat. Zároveň bych chtěl uvést mezinárodní smlouvy, které Československo uzavřelo po první světové válce se svými spojenci a jaké z těchto smluv plynuly závazky. Závěrem práce se chci věnovat platnosti či neplatnosti mnichovské dohody.

1 Vznik Československa a přijetí Ústavy

Dne 28. října 1918 vstoupil v život československý stát. Vstoupil v život, po dlouhotrvajícím snažení československé inteligence a odboje. Skončila tak bezmála 500 - letá vláda Habsburků na českém území. Vyhlášení samostatného Československa předcházela diplomatická nota, kterou odeslal Ministr zahraničních věcí Gyula Andrsásky americkému prezidentovi Woodrowovi Wilsonovi. V této notě můžeme číst, že Rakousko-Uhersko přistupuje na jeho podmínky pro ukončení války. Tento „živelný“ podnět se stal příčinou mnoha protihabsburským vystoupením v celé říši. Druhý den byla v Praze slavnostně vyhlášena tzv. „recepční norma“.

Tomuto krátkému zákonu předcházela práce a úsilí již zmíněné československé inteligence a odboje. Odboj se vytvořil kolem osoby T. G. Masaryka, který se později institucionaloval do Československého národního výboru se sídlem v Paříži. *„Česká emigrace ustavila v roce 1915 Český komitét zahraniční v čele s Tomášem G. Masarykem s programem samostatného státu, jehož součástí měli být i Slováci. O rok později se komitét transformoval v Československou národní radu.“*¹ Masaryk hledal cestu k dohodovým mocnostem, zejména pak, ve spolupráci s dr. Edvardem Benešem, k Francii a také ke Spojeným státům americkým. Zpočátku umírněnější snahy o samostatnost československého národa, způsobené tlakem na politiky „doma“, se postupně radikalizovaly. Myšlenka odtržení se zrodila právě v zahraničí. Ve Vídni se z českých poslanců vytvořil Český svaz a v Čechách Národní výbor. Klíčovým momentem na jaře 1918 je okamžik, kdy se Národní výbor rozhodl vystoupit z ilegality a začal pracovat veřejně, konkrétně ve Slovanském domě. Zastoupení jednotlivých stran v Národním výboru bylo zorganizováno pomocí tzv. Švehlova

¹ VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*, Plzeň, Aleš Čeněk, 2007. 606 s., str. 205

klíče (tedy podle voleb do Rady v roce 1911). Národní výbor měl svoje komise a předsednictvo. Dne 14. Října 1918 je nařízena generální stávka a koná se porada politiků v čele s pány Rašínem a Preissem. Debatovalo se o připravovaných zákonných předlohách a došlo se k závěru, že jsou nedostatečné. Byl to právě Rašín, který měl na starost přípravu prvního zákona. A tak byla skutečně 28. Října vyhlášena narychlo připravená recepční norma, recepční zákon č. 11/1918 Sb., a která byla schválena Národním výborem. V tomto zákoně se můžeme dočíst, že: *„veškeré dosavadní zemské říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti, veškeré úřady samosprávné, státní i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení“*². Dne 30. Října 1918 byla ve slovenském Turčianskom sv. Martine vyhlášena Deklarace Slovenského národa. Tím byly zpečetěny Masarykovy snahy v myšlence čechoslovakismu. Tato myšlenka byla poprvé veřejně prezentována v Českém komitétu zahraničním dne 14. 11. 1915 a kdy bylo objasněno postavení Čechů a Slováků v habsburské monarchii a cílem byl vznik nezávislého československého státu. Celá tato snaha byla korunována Washingtonskou deklarací ze 17. 10. 1918, na kterou prezident Spojených států amerických Wilson odpověděl kladně. Tato deklarace dává Čechům a Slovákům právo na samostatnost. Ve svatomartinské deklaraci tedy můžeme číst: *„Zastupitelia všetkých slovenských slovenských politických strán, shromáždění dňa 30. Októbra 1918 v Turčianskom sv. Martine a organizovaní v Národnú radu slovenskej vetvy jednotného československého národa, trvajú na zásade samourčovacího práva národov, prijatej celým svetom. Národná rada vyhlasuje, že v méně československého národa bývyjúceho v hraniciach Uhorska, je jedine ona oprávnená hovoriť a konať...“*³

² Text zákona č. 11/1918 Sb.

³ KÁRNÍK, Z., *České země v éře První republiky (I. díl)*, Praha: Libri, 2002a. 571 s., str. 44

Dalším důležitým bodem bylo vydání nové ústavy. Bylo rozhodnuto, že bude vydána ústava prozatímní a to se stalo 14. listopadu 1918 pod číslem 37/1918 Sb. Autorem Prozatímní ústavy byl sociální demokrat JUDr. A Meissner, který v ní poměrně přesně vystihl potřeby doby, a dokázal nově narozené a nestabilní republice dát základní a nejdůležitější zákon. V této ústavě o 21 paragrafech byl upraven princip demokracie, funkce a činnost nejvyšších státních orgánů. Ostatní otázky měly být řešeny až na definitivní verzi ústavy, která se připravovala téměř dva roky. Tato ústava byla dvakrát novelizována, zákonem č. 138/1919 Sb. a zákonem č. 271/1919 Sb. Přičemž druhá novelizace s sebou přinesla významné posílení pravomocí prezidenta republiky.

Výsledkem téměř dvouleté snahy byl ve Sbírce zákonů a nařízení pod číslem 121 publikovaný Zákon ze dne 29. 2. 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. Tato ústava byla z formálního hlediska velmi slavnostní, jak můžeme číst v preambuli, kdy je zdůrazněno, že Ústavu přijal československý národ ve svém Národním shromáždění ústavu, která bude spolu s ostatními zákony prováděna v duchu našich dějin a zásady sebeurčení. Ústava byla velmi zdařilým dokumentem, ale měla jednu zásadní vadu, která později vedla k problémům. Na její tvorbě se nepodílela německá menšina, což je důsledkem dodržování teorie čechoslovakismu – jednotný československý národ nepřipouští jiné národy.

Ústava vycházela z klasické teorie dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Bylo ustanoveno dvoukomorové Národní shromáždění, kdy Poslanecká sněmovna měla 300 členů a Senát 150 členů. Zároveň byl vytvořen Stálý výbor, stávající se z 24 členů (16 poslanců a 8 senátorů). Prezidentem mohl být zvolen občan starší 35 let a to maximálně dvakrát, pokaždé na 7 let. Výjimku v tomto pravidle měl pouze T. G. Masaryk, který měl mimořádné zásluhy na vzniku státu.

Vláda byla odpovědná Poslanecké sněmovně, která ji mohla, prostou většinou nadpoloviční většiny přítomných, vyslovit nedůvěru. Při stanovování moci soudní stojí na čelném místě zásada, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Soudy se dle Ústavy dělily na řádné, mimořádné, rozhodčí, trestní, vojenské trestní soudy a soudy výjimečné. Mezi základní občanské svobody patřila rovnost všech bez ohledu na původ, státní příslušnost, jazyk, rasu nebo náboženství. Neuznávala se výsada pohlaví, rodu nebo třeba povolání, všichni si byli rovni. Byla zaručena osobní svoboda, domovní svoboda, nedotknutelnost soukromého vlastnictví, tiskové právo, petiční právo atd. V hlavě šesté bylo upraveno postavení národnostních, náboženských a rasových menšin. Rozdíl v rase, náboženství nebo národnosti nesměl být na závadu např. při povolání apod. Ústava byla několikrát doplňována a novelizována. Velmi zajímavý je zákon č. 95/1933 Sb. z. a n., o mimořádné moci nařizovací, ve kterém je stanoveno, že Vláda může nařizovat i v případech, kdyby byl za normálních okolností potřeba zákon.

2 Mezinárodní postavení Československa

2.1 Počátky diplomacie

Pro pochopení problematiky Mnichovské dohody, je třeba si nejprve připomenout, jaké postavení měla Československá republika na poli světové a evropské diplomacie. Základy nového suverénního československého státu stály na Versailleském mírovém systému, který proklamoval demokratické právo na sebeurčení národů. *„Samostatnosti Československa bylo dosaženo zejména diplomatickou aktivitou a obratností zahraničního exilu a vojenskou aktivitou československých legií. K vytvoření ČSR přispěla skutečnost, že se velmoci Dohody těsně před svým vítězstvím ve vlastním zájmy rozhodly střední Evropu a Podunají státně reorganizovat.“*⁴

První mezinárodní vztahy se utvářely během první světové války zahraničním odbojem a zahraniční politika po válce navázala tam, kde odboj přestal. Zahraniční politika byla hned od počátku na spřátelené západní mocnosti, zejména pak na Francii. Pro československou diplomacii byl velmi důležitý a určující izolacionismus Spojených států, které se po první světové válce stáhly z evropského diplomatického pole a přestaly do dění v Evropě aktivněji zasahovat. *„ČSR byla existenčně závislá na zárukách versailleského systému, přesněji na jeho francouzské variantě; versailleský mír doslova tento stát ve střední Evropě „porodil“, avšak v neuvěřitelně nevýhodné poloze, obklopený po celé hranici (s výjimkou krátkého úseku s Rumunskem) nepřátelskými státy. Svou dva tisíce kilometrů dlouhou hranici však nemohl uhájit vlastními vojenskými silami. Tím byl v domácí politice zvýrazňován význam její zahraniční politiky.“*⁵

Československé ministerstvo zahraničí vzniklo v Paříži, a to v rámci zatímní vlády dne 14. 10. 1918, ministerstvo vedl dr. Edvard Beneš. Avšak prvním

⁴ ČAPKA, F. a kol.: *Tragédie mnichovské dohody*, Brno, Computer Press, 2011. 152 s., str. 8

⁵ Tamtéž, str. 8

legislativně podloženým orgánem byl ustanovený Úřad pro správu zahraničních věcí. Důležitým prvním úkolem při budování zahraniční politiky samostatného Československa bylo určení a zajištění státních hranic na Pařížské mírové konferenci uskutečněné mezi lety 1919-1920. Hranice s Německem byla podepsána ve Versailles 28. 6. 1919, s Rakouskem v Saint-Germain en Laye 11. 9. 1919, s Maďarskem v Trianonu 4. 6. 1920.

„Odbojová aktivita Čechoslováků pochopitelně nebyla zdaleka soustředěna jen ve Francii, případně na evropském Západě. Důležitým působištěm české a slovenské protirakouské aktivity bylo od samého počátku Rusko, kde také vznikaly první větší čs. vojenské jednotky, a také USA“⁶ Vzhledem k vyhoceným vztahům Rumunska a Sovětského svazu se rumunská zahraniční politika orientovala směrem k Československu a Jugoslávii. Díky diplomatické iniciativě Edvarda Beneše byla tato orientace dovedena do podoby vojensko-politické spolupráce, která trvala celé meziválečné období. „Základem této tzv. „Malé dohody“ byly dvoustranné smlouvy československo-jugoslávské (1920), československo-rumunské a rumunsko-jugoslávské (1921). V roce 1922 byly doplněny multilaterálními smlouvami o politické a hospodářské spolupráci a v roce 1930 dohodou o pravidelných schůzkách ministrů zahraničních věcí.“⁷ Malá dohoda měla za úkol udržet status quo ve střední a jihovýchodní Evropě.

Největší podíl na formování vztahů mezi státy po první světové válce měla Společnost národů, jejímž zakládajícím členem bylo i Československo. Její hlavní úkol spočíval ve zmírnění nedůslednosti versailleského vytyčení hranic v rámci výše uvedeného práva národů na své vlastní sebeurčení. Její snahy o toto ztroskotaly, zejména díky faktu, že v prostoru střední Evropy byly vytvořeny nové státní útvary, ve kterých žili miliony cizích státních příslušníků, na jejichž vlastní

⁶ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl. I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, Praha, 2012. 317 s., str. 22

⁷ ADAMOVIČ, K. a kol.: *Stručné dějiny diplomacie*, Praha, C. H. Beck, 2002. 346 s., str. 212

názor se nikdo neptal. Problémem versailleských mírových smluv bylo nastolení systému, který v Evropě přinášel vítězům na úkor poražených výhody. Byla snaha o co nejdelší udržení tohoto systému, neboť status quo Evropy vítězným mocnostem zaručoval velmi výhodné postavení. „*Šéf pražské diplomacie se však pokoušel ovlivňovat i postoje vítězných dohodových velmocí ve střední Evropě a takřka celé první poválečné pětiletí opatrně manévroval mezi politikou Francie a Velké Británie...*“⁸ Jelikož byly státy po válce významně ozbrojené, chtěla Společnost národů stanovit zbraňové kvóty, uzavírat mezinárodní smlouvy na odzbrojení a vytvoření mezinárodního práva. Postupem času se začalo ukazovat, že takto nastavený systém selhává ve velmi důležitém bodě. Nebyla schopna zaručit kolektivní bezpečnost malých států před vzrůstající agresivitou fašistických mocností. Pro Československo to bylo zcela fatální zjištění, neboť svou státní suverenitu opřela o princip kolektivní bezpečnosti. V Paktu o Společnosti národů můžeme v článku 10 a 11 číst: „*Členové Společnosti se zavazují, že budou šetřiti a hájiti nynější územní celistvost a politické nezávislosti všech členů Společnosti proti každému vnějšímu útoku. Při útoku, hrozbě neb nebezpečí útoku navrhne Rada prostředky, jak zabezpečiti provedení tohoto závazku. (...) Prohlašuje se výslovně, že každá válka nebo hrozba válkou, ať přímo postihuje či se nepřímo dotýká některého členu Společnosti, dotýká se zájmů celé Společnosti, jejíž povinností jest, aby učinila opatření vhodná k tomu, aby se mír mezi národy účinně uchránil. V takovém případě generální sekretář svolá bez průtahů Radu k žádosti kteréhokoliv členu Společnosti.*“⁹

Ministr zahraničí Beneš se velmi snažil o budování poválečné politiky na základě všeobecného garančního paktu v souladu se zájmy ostatních států a Paktu Společnosti národů. Velmi aktivně se podílel na přípravách Ženevského protokolu

⁸ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl. I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, Praha, 2012. 317 s., str. 31

⁹ ADAMOVIČ, K. a kol.: *Stručné dějiny diplomacie*, Praha, C. H. Beck, 2002. 346 s., str. 205

z října 1924, který obsahoval velmi důležité novinky jako je např. definice útočnicka, že válka je mezinárodní zločin, že všechny spory by se měly řešit pokojnou cestou, a že by mělo dojít k omezení a snížení zbrojení po celém světě. Vše zapadalo do koncepce: arbitráž – bezpečnost – odzbrojení. Na podzim roku 1925 se ve švýcarském Locarnu uskutečnila konference o evropské bezpečnosti. Součástí dohod, které zde byly uzavřeny je i rýnský garanční pakt mezi Německem, Belgií, Francií, Velkou Británií a Itálií. Tento pakt garantoval nedotknutelnost francouzských a belgických hranic s Německem. Ze strany Německa to znamenalo to, že uznalo pouze svoje západní hranice. Hranice s Československem a Polskem se takového uznání nedočkaly. „*Nezdar těchto projektů a především vývoj evropské politiky od počátku roku 1925, jež v říjnu toho roku vedly k podpisu balíku smluv v Locarnu s jejich odlišnou bezpečnostní optikou pro západ a východ kontinentu, samozřejmě jasně demonstroval – nikoliv poprvé a zdaleka ne naposledy – omezené možnosti diplomatů menších evropských zemí.*“¹⁰ Díky výsledkům této konference se Německo zařadilo zpět mezi diplomatickou elitu v Evropě a v roce 1926 se dokonce stalo členem Společnosti národů. Československo naopak ze svého dříve získaného postavení hodně ztratilo.

2.2 Vztahy se spojenci

Nejužší diplomatické styky udržovala ČSR s Francií, a to zejména prostřednictvím dr. Edvarda Beneše a M. R. Štefánika. *Francie se snažila plnit svou velmocenskou úlohu, přičemž si byla vědoma toho, že kontinentální status quo by mohl být ohrožen jak německým nacionalismem, tak i ruským bolševismem. Prvnímu nebezpečí chtěla čelit bezpečnostní politikou, druhému pak prostřednictvím cordon sanitaire. Snažila se vytvořit specifický bezpečnostní*

¹⁰ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl. I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, Praha, 2012. 317 s., str. 32

*system, avšak nenašla pochopení pro své pokusy uzavřít s Velkou Británií a se Spojenými státy americkými bilaterální garanční smlouvy (...).*¹¹ Dne 25. 1. 1924 byla v Paříži podepsána spojenecká smlouva, která řešila otázky postupů v rámci bezpečnosti, udržení míru nebo vzájemné informovanosti o zahraniční politice. Tato smlouva však neobsahovala vojenské otázky. Dne 16. 10. 1925 byla na konferenci v Locarnu podepsána garanční dohoda, která měla za cíl poskytnutí garance k československo-německým a polsko-německým arbitrážním smlouvám. Pokud by došlo k porušení jedné z těchto arbitrážních smluv, měly si státy poskytnout pomoc podle Paktu Společnosti národů. Problémem byla opět absence vojenských doložek. *„Francie se stala rovněž naším tichým spojencem v rámci Malé dohody a na půdě Společnosti národů v otázkách jednání o novém bezpečnostním systému (ženevský protokol, locarnský pakt), obrany společných zájmů vyplývajících z poválečných mírových smluv či znemožnění restaurace dynastie habsburské a hohenzollernské.“*¹²

Tradičně silné postavení mezi státy v Evropě měla Velká Británie, která po staletí udržovala mocenskou rovnováhu na celém kontinentu a mimo něj bojovala o tu světovou. Postupem času ponechala dohled na Francii, protože pro uplatňování politiky balance of powers to bylo zcela nezbytné. Nicméně Británie velmi záhy zjistila, hlavně v souvislosti s versailleským mírovým systémem, že Francie vytváří krizové prostředí v Evropě. Proto se rozhodla udržet si od tohoto systému určitý odstup a zároveň se pokusila oslabit francouzskou hegemonii. *„Zatímco diplomaté Velké Británie kolísali mezi povrchním uplatňováním mocenské rovnováhy vůči Francii a oddaností novému principu kolektivní bezpečnosti, před jehož prosazením však couvli, francouzská diplomacie usilovala o využití Versailleské smlouvy k oddálení návrhu Německa na pozici přední*

¹¹ ČAPKA, F. a kol.: *Tragédie mnichovské dohody*, Brno, Computer Press, 2011. 152 s., str. 10

¹² ZBOŘIL, F.: *Československá a česká zahraniční politika – minulost a současnost*, Praha, 2010. 434 s., str. 67

evropské mocnosti.“¹³ Britský postoj k Československu byl velmi ostražitý, dalo by se i říct až moc chladný, někdy dokonce i zcela nepříznivý. Zejména tehdy, když se ministerským předsedou stal Neville Chamberlain, prosazující politiku appeasementu. Tato politika přiznávala státům, které usilovaly o revizi, velkou řadu ústupků. To se týkalo především Německa. „*Nástup Nevilla Chamberlaina do čela britské vlády 28. Května 1937 významně poznamenal vývoj mezinárodní politiky na další léta. Jeho zodpovědnost za vývoj, který nakonec vedl k druhé světové válce, není zdaleka nepatrná. Nezkušenost v mezinárodní politice, charakteristická pro tohoto 68letého spíše komunálního politika, byla doprovázena jeho přehnaným sebevědomím, tvrdohlavostí a sklonem k autoritativnímu řešení, přesvědčením o svatosti svého poslání. Jeho politika appeasementu zahrnovala i případné obětování Československa v jeho stávajících hranicích.*“¹⁴

Postoj Spojených států amerických byl postaven na názorech a postojích prezidenta Wilsona. Spočíval v diplomatické izolaci od Evropy a její přenechání vlivu Francie a Velké Británie. Důvod pro tento postoj můžeme spatřovat ve velkém hospodářském rozmachu a v myšlence, že se budou lépe rozvíjet v míru a pokoji, nezávisle na evropském dění. Naopak další prezident F. D. Roosevelt proti tomuto izolacionalismu bojoval vší silou, neboť se správně domníval, že povede k válce. Československo přijalo tento obrat politiky s velkou vděčností.

Sovětský svaz se po první světové válce snažil vnitřně stabilizovat. Naděje na rychlé rozšíření komunismu po Evropě se zaměřil na diplomacii. Spolupracoval s Německem a s jeho pomocí byl roku 1922 přijat do společenství národů, v roce 1934 pak i do Společnosti národů. Uzavíral řadu politických smluv, ve kterých se zavazoval k upevnění stávajícího režimu v Evropě,

¹³ ADAMOVIČ, K. a kol.: *Stručné dějiny diplomacie*, Praha, C. H. Beck, 2002. 346 s., str. 214

¹⁴ ČAPKA, F. a kol.: *Tragédie mnichovské dohody*, Brno, Computer Press, 2011. 152 s., str. 10

k mírumilovnosti, neměnnosti statutu quo a nevměšování se do vnitřních záležitostí okolních států. Kvůli sílícímu vlivu Německa se v druhé polovině 30. let rozhodl pro spolupráci se západními velmocemi. Je nutno říci, že Francouzská vláda to nesla se značnou nelibostí.

2.3 Vztahy se sousedy

Pro vývoj v Československu byla nejdůležitější situace v Německu. Byl to jeho největší sused, sedm a půl miliónů Čechoslováků bylo obklopeno desetinásobnou přesilou. Ve vztahu k Německu mohlo Československo zaujmout buď neutrální, nebo protiněmecký postoj. *„Pro osudy míru a demokracie začala opravdu kritická doba na podzim 1937. Zhoršování mezinárodní situace charakterizovala stoupající agresivita zemí Osy – Berlín, Řím, Tokio. Na nutnost společné obrany nedělitelných hodnot – míru a demokracie – sice naléhaly představitelé umělecké a tvůrčí intelektuality z celé řady evropských zemí, ale mezinárodní politiku určovaly utilitární zájmy mocností,...*¹⁵ První možnost by ovšem zcela určitě vedla k jisté závislosti na Německu. Druhá varianta, odporu, byla pro společnost mnohem přijatelnější, kvůli panující protiněmecké náladě československého obyvatelstva. Nespokojenost s výsledky Versaillského mírového systému byla v Německu velmi snadno patrná. Francie trvala na tom, aby platilo vysoké válečné reparace, což se projevilo na špatném hospodářském růstu země a k nárůstu popularity národního socialismu, který pro německý národ představoval jakousi naději. Současné s myšlenkou spojení všech Němců do jednoho silného národa a práva na sebeurčení vedlo k tomu, že se k moci dostal Adolf Hitler. Jeho myšlenka „nového“ Německa získala masovou podporu. Pro uskutečnění svých cílů začal Hitler ihned po převzetí vlády určovat vývoj

¹⁵ GEBHART, J.: *Druhá republika 1938-1939 – svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha, 2004. 320 s., Jan, str. 7

zahraniční politiky v celé Evropě. Používal množství prostředků, jako třeba mírová prohlášení a návrhy, sliby, hrozby, uzavírání nových mezinárodních smluv a vypovídání těch stávajících. To vše sepsal ve svém díle *Mein Kampf*, kde uvedl, že všeho může dosáhnout, jedině válkou. S rostoucím hospodářským růstem stoupalo i jeho sebevědomí, což vedlo k zavedení všeobecné branné povinnosti, reorganizaci letectva, budování válečného námořnictva, tedy všechno, co zakazoval Versaillský mírový systém. Dovolil si dokonce vyhlásit tento mírový systém a locarnskou smlouvu za neplatné a započal s mohutným zbrojením.

2.4 Počátky konfliktů s Němci

Počátky konfliktů a narušených vztahů českého národa a německého národa můžeme mapovat už v 19. Století, zejm. pak od roku 1848. Rakousko-Uhersko tvořilo stát složený z mnoha národů a bylo jasné, že dříve nebo později, si tyto národy budou usurpovat svoje rovnocennější postavení v Říši. „*Obava z možné renesance německých plánů na ovládnutí centrální Evropy, shrnutá do německé paroly o Mitteleuropě, pak stála – dodejme – částečně i v pozadí aktivní československé politiky střeoevropské, směřující k emancipaci menších států v této oblasti vlivu velmocí – zvláště těch v těsném sousedství – vůbec.*“¹⁶

Revoluční rok 1848 nepostihl jenom Francii a další západní státy, nevyhnul se ani střední Evropě, zde docházelo k ideovým střetům mezi Čechy a Němci. Německá strana razila myšlenku pangermanismu, která spočívala v politickou institucionalizaci a integraci v národním státě prostřednictvím kulturní a etnické kolektivity a spojení všech Němců, tedy i těch českých. Oproti tomu česká strana, zastoupená především Františkem Palackým, oproti tomu zase prosazovala myšlenku austroslavismu, což byla idea nadnárodního státního společenství, řekněme federace, v rámci habsburské monarchie. „*Vzájemné*

¹⁶ DEJMEK, J.: *ČESKOSLOVENSKO jeho sousedé a velmocí ve XX. století*, Praha, 2002. 392 s., str. 46

stýkání a potýkání se Čechů s Němci přijímání a odnímání řádů od Němců a Římanů označil F. Palacký dokonce za ústřední moment českých dějin. Přitom ovšem udrželi Češi ve své zemi svou vlastní prioritu. Nástupem Habsburků na český královský trůn roku 1526 rola a váha „německého“ faktoru, nyní už nejen v rámci Svaté říše římské národa německého, ale přímo i říše habsburské, rostla nebezpečnou měrou, zvláště po nezdařeném stavovském povstání v roce 1618, uskutečněném za nemalé účasti českých Němců.“¹⁷ České země tedy byly mezi dvěma mlýnskými kameny, z nichž ani jeden nepřinášel státní suverenitu, jakou by si přály.

V roce 1867 došlo k tzv. rakousko-uherskému vyrovnání a monarchie se rozdělila na dva celky. Tento dualismus zapříčinil velkou vlnu nevole ze strany českých politických představitelů, kteří zcela odmítali přístup monarchie, spočívající přehlížení historie Českého království ze strany Habsburků. Čeští Němci naopak tuto dualistickou koncepci velmi podporovali. V roce 1897 se českým politikům podařilo prosadit zrovnoprávnění češtiny a němčiny jako úředních jazyků (Bádeniho jazykové nařízení). Němci toto nařízení odsoudili a došlo i k ozbrojeným útokům na české obyvatele. Proto bylo nařízení odvoláno a možnost jednání mezi oběma stranami se zdála čím dál tím více nepravděpodobná, ba neuskutečnitelná. „*V politice Rakouska se v souvislosti s tím stále více chápala otěží válečná strana uskutečňující v podobě Trojspolku stále těsnější svazek s Německem při rostoucím podřizování se Vídni Berlínu.*“¹⁸

Krize mezi oběma národy vyvrcholila v souvislosti s „Anenskými patenty“ z roku 1913. Císař jmenoval správní komisi složenou z 5 Čechů a 3 Němců, na místo zemského výboru. Situaci to neřešilo, spíše naopak, oba národy se o to víc snažily prosadit svou historickou tradici v rámci Rakouska-Uherska. Během první

¹⁷ KURAL, V.: „*Sudety*“ pod hákovým křížem, Ústí nad Labem, 2002. 547 s., str. 10

¹⁸ Tamtéž, str. 17

světové války se situace vyhroutil. Až na Čechy totiž všechny národy v Rakousku-Uhersku válku podporovaly. České země byly zpočátku neutrální, ale později už jenom negativní. V rámci tzv. velikonočního programu (koncept na přestavbu Rakouska) z roku 1915 byla oživena myšlenka českých Němců na rozdělení českého území, a to na smíšená území a výhradně německá území. S ryze českými územími se nepočítalo. Ryze německá území by se spojila do nové korunní země s názvem Deutschböhmen. Negativní postoj Čechů k válce vedl k tomu, že ty malé ústupky ze strany Rakouska-Uherska, které tak pracně získali, byly zrušeny a naopak byla zavedena omezující opatření vůči Čechům. Do roku 1917 měli čeští představitelé v hlavně myšlenku autonomního českého území v rámci monarchie, avšak s průběhem války vyvstala myšlenka jiná, a to na samostatný český stát.

2.5 Vztahy s Němci po první světové válce

Jedním z klíčových momentů pro česko-německé vztahy byla Brestlitevská mírová konference, kde ruská delegace předložila návrh na právo sebeurčení národů prostřednictvím lidového hlasování. Avšak na této konferenci došlo k pouze k podpisu smluv mezi Rakouskem-Uherskem, Ruskem a Německem. Snaha o vznik samostatného Československa byla neúspěšná. Reakcí českých představitelů na předchozí nezdar byla „Tříkrálová deklarace“, učiněná 6. Ledna 1918. Obsahem deklarace byly dva požadavky, samostatný stát a spojení v tomto státě se Slovenskem. *„Národ náš hlásí se o svou samostatnost, opíraje se o své historické právo státní a jsa prodchnut všecek vřelou touhou, aby ve svobodné soutěži s jinými národy svobodnými a ve státě svrchovaném, plnoprávném, demokratickém, sociálně spravedlivém i na rovnosti všeho svého občanstva vybudovaném a v hranicích historických zemí a sídel svých a své větve slovenské přispěti mohl k novému velkému rozvoji lidstva, založenému na volnosti a bratrství, přiznávaje v tomto státě národním menšinám plná rovná práva*

*národní.*¹⁹ Reakce německých poslanců na sebe nenechala dlouho čekat. Po schůzi ve Vídni jim rakouská vláda formou nařízení uznala rezoluci, umožňující odtržení pohraničních území Čech a vytvoření provincie Deutschböhmen s vlastní samosprávou. Rakousko-Uhersko se snažilo o vyhlášení federace, protože jediné tak by si udrželo Čechy a Moravu. Takového kroku se ovšem čeští představitelé báli a své úsilí o vytvoření samostatného československého státu ještě zvýšili. Po vyhlášení washingtonské deklarace, ve které bylo uvedeno: „...*Československý stát bude republikou a ve stálé snaze o pokrok zaručí úplnou svobodu svědomí, náboženství a vědy, literatury a umění, slova, tisku a práva shromažďovacího a petičního. Církev je odloučena od státu. Naše demokracie bude spočívat na všeobecném právu hlasovacím; ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně na roveň mužům. Práva menšiny budou chráněna poměrným zastoupením; národní menšiny budou užívat rovných práv.*“²⁰ Pan Wenzel Jaksch (Politik Německé sociálnědemokratické strany dělnické v ČSR. R. 1929 zvolen do Poslanecké sněmovny. 1935-1938 byl místopředsedou strany a v březnu 1938 nahradil dosavadního předsedu strany Czecha na jeho postu. Po okupaci ČSR Německem uprchl do Anglie) poznamenal: „*Němci nebyli v Rakousku majoritou, a přece hráli ve státním životě vůdčí – a chceme-li to tak nazvati – privilegovanou úlohu [...] Každý krok ke zdemokratizování říše vedl nutně ke zmenšení německého vlivu ve státě; s privilegii v kuriových parlamentech, zemských sněmech i obcích byly spojeny i důležité národní pozice. Pro německý dorost byly při německé převaze ve správě větší šance. Politické vědomí národů se netvoří absolutní spravedlností, nýbrž reaguje na dotyčné změny vždy podle okamžité výhody nebo nevýhody, kterou přinášejí. Z tohoto hlediska nutno pozorovati, jak se politické vědomí tvořilo u Čechů a jak u Němců v historických zemích. Němci*

¹⁹ URBAN, O., *Česká společnost 1848-1918*, Praha: Svoboda, 1982. 690 s., str. 621

²⁰ OLIVOVÁ, V., *Dějiny první republiky*, Praha: Karolinum, 2000. 355 s., str. 61

*tu prožívali demokracii jinak než Češi. Pro Němce mělo vítězství demokratické myšlenky za následek snížení jejich politického a hospodářského vlivu, ale také omezení možností jejich sociálního vzestupu. Češi pak dosáhli ve znamení demokracie své národnostní svobody a státní samostatnosti. Tato historická zákonitost vedla k mimořádnému zostření politických protiv v německém táboře.*²¹

Po vyhlášení samostatnosti ČSR a Martinské deklaraci reagovali němečtí poslanci z českých zemí usnesením, podle kterého požadovali odtržení takových území od Československa, kde se nacházela německá většina. Tato území se měla připojit k provincii Deutschböhmen a ta se měla později stát součástí Německého Rakouska. Nedlouho poté následovalo vytvoření dalších provincií: Sudetland na východě Čech, Deutschsüdmähren na jižní Moravě a Böhmerwaldgau na území Šumavy a jižních Čech. Na tomto území o rozloze asi 28. Tis. Km² žilo cca 3 mil. obyvatel. Na těchto nově vytvořených územích byly vytvořeny zemské vlády, sněmy, dokonce jejich zástupci zasedali na rakouském Národním sněmu! V pohraničních oblastech vznikali nepokoje z důvodu nedostatku potravin a chybějící územní správou. Čeští političtí představitelé se snažili domluvit s těmi německými, zejména aby uznali nezávislost Československa, a na oplátku se Němcům dostane potravinové pomoci a uklidnění nepokojů v oblasti. Německá strana ale samozřejmě možnost uznat Československo jako suverénní a samostatný stát. Místo toho žádali, aby 4 jimi vytvořené provincie byly připojeny k Německému Rakousku. Takto skončila 4. Listopadu 1918 jednání českých a německých politiků. Němci se od té doby snažili o připojení provincií k Rakousku, oproti tomu se česká strana zaměřila na vnitřní stabilitu státu spočívající v obsazení problémových oblastí. To šlo překvapivě snadno, a to

²¹ BRÜGEL, J. W., *Češi a Němci 1918-1938*, Praha: Academia, 2006. 846 s., str. 285

vzhledem k tomu, že řada německých obyvatel (zejména průmyslníků apod.) nesouhlasila s připojením k Rakousku. Ačkoliv byl odpor českých Němců a Rakouska vytrvalý a velký, do prosince 1918 byla obsazena a připojena většina hraničních oblastí v Československu. Edvard Beneš se snažil pro všechny tyto kroky zajistit podporu dohodových mocností, protože to považoval za klíčové, což skutečně bylo. Spojené státy zpočátku protestovaly, ale nakonec prostřednictvím francouzského ministra zahraničních věcí Stephana Pichona se jim podpory dostalo. Stalo se tak 19. prosince 1918 a Československo bylo oficiálně uznáno jako spojenecká země a bylo mu přiznáno právo na udržení svých historických hranic do konce Versailleské mírové konference, kde se otázka budoucí podoby hranic měla řešit. Československo se začalo vnitřně stabilizovat i přes politické a hospodářské problémy. V roce 1919 uskutečnily se volby do obecních zastupitelstev, a to i za účasti německého obyvatelstva.

2.6 Německé politické strany na území Československa

Jako protipól československého parlamentu byla roku 1920 založena parlamentní organizace německých stran s názvem: „Deutscher parlamentarischer verband“, v překladu Německý parlamentní svaz. Součástí tohoto svazu byla Německá národně-socialistická strana, Německá křesťanskosociální strana lidová, Německá strana svobodomyšlná, Německá strana nacionální a Svaz zemědělců. Mezi těmito stranami však postupem času docházelo k politickým neshodám, zejména v otázce postoje k Československu. Některé strany byly jednoznačně proti, některé naopak i spolupracovaly, nakonec došlo k nevyhnutelnému rozpadu svazu v roce 1922. Tím, že některé strany spolupracovaly a některé nespolečně s Československem, došlo k jejich rozdělení na strany aktivistické a strany negativistické, přičemž ty aktivistické spolupracovaly, ty negativistické byly naopak v silné opozici.

Mezi aktivistické strany můžeme zařadit Německou křesťanskosociální stranu lidovou, Německou stranu svobodomyšlnou, Německou sociálně demokratickou stranu a Svaz zemědělců.

Svaz zemědělců byla agrární strana, která vznikla na začátku roku 1920 a velmi brzo po svém vzniku začala spolupracovat s československou vládou, oficiálně tak učinila v roce 1923 a od té doby, až do roku 1938, byla pravidelně součástí každé vlády. V tomto roce z vlády vystoupila a přidala se ke straně Konráda Henleina SdP.

Německá křesťanskosociální strana lidová, neboli „Deutsche christlichsoziale Volkspartei“ bylo politické uskupení stojící na myšlence křesťanského socialismu. Byla to velká strana, získávala velký počet voličů a byla vůbec první stranou, která otevřeně podporovala a poukázala na nutnost spolupráce s československou vládou. Ovšem za podmínky rovnoprávnosti mezi všemi občany bez ohledu na národnost. Její předseda Robert Mayr-Harting byl dokonce mezi lety 1926-1929 ministrem spravedlnosti.

Německá strana svobodomyšlná, německy Deutsche demokratische Freiheitspartei, byla stranou, oslovující především liberálně založené obyvatelstvo ve městech. V roce 1923 se spojila s uskupením Německého pracovního hospodářského souručenství, což byl zvláštní podnikatelský svaz.

V roce 1919 vznikla Německá sociálně demokratická strana dělnická (Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei – DSAP), která pokračovala v myšlenkách sociální demokracie před první světovou válkou, která na našem území existovala už v roce 1907 jako „Zemský svaz“. V prvních volbách v ČSR byla velmi úspěšná a získala 11% všech hlasů, což představovalo 31 mandátů. Stranou však cloumaly vnitřní nepokoje a došlo k odtržení její komunistické části, která se připojila ke KSČ. Zpočátku byl postoj k Československu záporný, ale

postupem času se měnil. Strana dokonce pomohla při odvracení ústavní krize, její poslanci při hlasování o důvěře vládě odešli ze sněmovny. Od voleb v roce 1929 se strana kloní ke spolupráci s Československem a její předseda Ludwig Czech je jmenován ministrem sociální péče, později ministrem veřejných prací, veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy. Zajímavé je, že tato strana obhajovala Československo až do konce první republiky. Říkala o něm, že je poslední demokratickou baštou ve fašistické střední Evropě.

Negativistické strany, tedy strany odmítající spolupráci s Československem a jejich hlavní snahou po celou dobu jejich existence byl zánik republiky a začlenění k Německu. Svou činnost obhajovaly tím, že v Československu není respektováno jejich právo na sebeurčení. Tyto strany byly pouze dvě, ale součástí „negativistické“ politiky byly i různé spolky a sdružení.

Německá národně-socialistická strana dělnická, neboli Deutsche nationalsocialistische Arbeiterpartei, DNSAP, vznikla roku 1919. Tato strana navazovala na činnosti Deutsche Arbeiterpartei. Udržovala pravidelní styky s obdobnými stranami v Německu a Rakousku. Po setkání nacionálních stran v Salcburku byla jednoznačně proti ČSR, neuznávala jeho samostatnost a požadovala připojení Sudet k území Německa. Na tomto setkání se prohlásila myšlenka o spojení všech Němců, kteří žijí v Evropě, do jediné velké říše. Strana se dokonce zasloužila svou spoluprací o první znění programu NSDAP. Od roku 1929 jsou součástí této strany polovojenské oddíly, sdružované v tzv. Volkssport. Tato organizace, oficiálně vedená jako sportovní klub, měla vzor v hitlerovských oddílech SA, ať už organizací, tak i způsobem oblékání a názory. Příslušníci Volkssportu byli využíváni jako stráž při setkáních národně socialistických stran. Ačkoli to byla oficiálně sportovní organizace, její činnosti spočívala ve vojenských cvičeních. Členové byli rozděleni do vojenských oddílů a platila zde

přísná disciplína. Československá vláda v roce 1931 zakázala nošení hnědých uniforem členů, nicméně reakcí bylo, že se barva uniforem změnila. Tento spolek často pořádal pochody městy a všeobecně vyjadřoval své protičeskoslovenské myšlenky. Proto vláda přistoupila na mocenské zakročení a zatkla několik představitelů a provedla řadu domovních prohlídek. Na základě těchto prohlídek pak byl i veden proces s představiteli tohoto spolku. Celá situace se nakonec vyhroutil v roce 1933, kdy vláda zakázala působení strany DNSAP v Československu, a vedení strany se přesunulo do Německa.

V roce 1919 vznikla i Německá strana nacionální (Deutsche Nationalpartei, DNP) a to sloučením Nationalpartei Deutschböhmens, Deutsch-soziale Volkspartei a různých nacionálních politických uskupení. Obdobně jako DNSAP neuznávala vznik samostatného Československa a jeho samostatnost. Po volbách v roce 1920 se od ní odtrhla strana DNSAP. Strana zastávala iredentistické postoje, tzn. že požadovala aby se národnostní menšiny, žijící na území některého státu, mohly připojit ke státu, kde kterému se hlásí.

Mezi odpůrce Československa můžeme řadit i Sudetoněmecké spolky, které podporovaly činnost obou výše uvedených stran. Tyto spolky měly i vlastní iniciativu a dokonce odeslaly 24 petic adresovaných Společnosti národů, ve kterých si stěžovaly na poměry v Československu. Všechny tyto petice byly zamítnuty. Mezi významné spolky tohoto druhu můžeme zařadit „Hilfsverein für Deutschböhmen and Sudetenländer, Sudetendeutscher Hilfsverein a Sudetendeutscher Heimatbund. Hlavní myšlenkou byla velkoněmectví a přes počáteční spolupráci a orientaci hlavně na Rakousko, se pozornost postupem času přesunula k Německu.

Ačkoliv existovaly strany, které byly vyloženě protičeskoslovenské, snažila se vláda německé menšině všemožně vyjít vstříc. Německé obyvatelstvo

bylo považováno za rovnocenné a vláda se postarala o to, že Němci měli svoje vlastní divadla, knihovny nebo třeba časopisy a nebyli omezováni v žádném okruhu svých zájmů. Tato snaha vedla k tomu, že řada německých politických uskupení postupem času obracela z negativního postoje na ten pozitivní. Celkově lze říci, že se do roku 1929 situace velmi zlepšila a česko-německé vztahy byly lepší a lepší.

3 Vývoj v Československu mezi lety 1929 až 1937

3.1 Hospodářská krize

Dne 24. října 1929 začala krachem na newyorské burze ve Spojených státech amerických hospodářská krize, která ovlivnila celý tehdejší, zejména kapitalistický, svět. „Černý pátek na newyorské burze (...) zasáhl svými důsledky nejen hospodářství USA, ale vzhledem k jejich dominantnímu postavení ve světovém hospodářství i celou světovou ekonomiku. Následná krize prohloubila sociální rozpory, narušila politickou stabilitu uvnitř států i v mezinárodním měřítku a otevřela prostor pro zesílení působení diktátorských, militaristických a fašistických režimů, rozhodnutých uskutečnit nové expanzionistické plány i za cenu válečných konfliktů.“²² Krize se postupně šířila i za oceán a v Československu se projevila až v roce 1930 a trvala zhruba do přelomu let 1933 a 1934. Krize se tu projevila velmi významně svou hloubkou a délkou, měla tu horší průběh než v ostatních státech Evropy. Důvodem byla především závislost československého hospodářství na exportu do zahraničí. Na zahraničních trzích se nedařil odbyt výrobků z ČSR, což mělo fatální dopady. Zároveň se projevila technologická zastaralost tehdejší výroby a její špatná organizace. Kvůli tomu se hospodářská situace měnila k lepšímu jen velmi pozvolna a dlouho. Krize také způsobila velkou míru nezaměstnanosti, čehož se snažily využít hlavně extrémistické levicové a pravicové strany. V říjnu roku 1929 se uskutečnily předčasné volby do Parlamentu a zvítězila agrární strana, další v pořadí byla Sociálně demokratická strana, Německá sociálně demokratická strana, Československá národně socialistická strana, Komunistická strana Československa a slovenská Ludová strana. Úkol této vlády byl nelehký, potlačit a vyřešit hospodářskou krizi, a vypořádat se silícími extrémistickými proudy na

²² ADAMOVIČ, K. a kol.: *Stručné dějiny diplomacie*, Praha, C. H. Beck, 2002. 346 s., str. 227

území ČSR. Zejména komunisté se začali ubírat směrem k bolševismu. Klement Gottwald dokonce na parlamentní půdě prohlásil: „*My jsme stranou československého proletariátu a naším revolučním štábem je Moskva. A my se chodíme do Moskvy učit, víte co? My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutit krk. A vy víte, že ruští bolševici jsou v tom mistry.*“²³ Komunisté se svým vlivem pokoušeli o vnitřní rozvrat státu a snažili se uchopit moc, k nim se přidaly i německé nacionalistické strany v čele s DNSAP. Hlavním cílem těchto snah bylo připojení Československa k dominantnímu Německu. V důsledku hospodářské krize byla situace nejhorší zejména v pohraničí. Němci toho využívali pro obnovení protičeskoslovenských nálad a jejich prohlášení se nesla v duchu myšlenky, že se Češi snaží přilepšit sami sobě, na úkor německého obyvatelstva. Nutno říci, že slavili velký úspěch, který se ještě znásobil výsledkem parlamentních voleb v Německu a vítězství Hitlera. Špatná nálada byla podpořena častými potyčkami mezi oběma národnostmi, dokonce i na akademické půdě.

3.2 Zostření československo-německých vztahů

Hlavním důvodem proč hospodářská krize vyhrotila československo-německé vztahy, bylo zejména umístění průmyslu v pohraničních oblastech. Druhým, méně podstatným důvodem byla likvidace cestovního ruchu v pohraničí. Německo cíleně blokovalo hranice a oblasti jako Karlovy Vary, Jánské Lázně, Františkovy Lázně a Mariánské Lázně tak přicházely o značné zisky a vzhledem k tomu, že většina obyvatel v těchto oblastech byla německé národnosti, podporovalo to myšlenku, že Němci jsou diskriminováni ze strany ČSR.

V roce 1933 byla na půdě Parlamentu doručena žádost o vydání zadržených poslanců DNSAP. Aby se republika mohla účinněji postavit proti extrémistickým proudům, bylo nutné částečně potlačit osobní svobody obyvatel,

²³ OLIVOVÁ, V., *Dějiny první republiky*, Praha: Karolinum, 2000. 355 s., str. 156

byl to zásah do demokratického systému, ale byl v zájmu státu, tudíž oprávněný. Prvním opatřením byl tzv. malý tiskový zákon, který omezoval svobodu tisku. Dále zákon o mimořádných opatřeních, „...jenž měl zabezpečit celistvost státu, republikánskou státní formu, ústavu a veřejný pořádek“²⁴, zákon o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců, zákon o zastavování činnosti, zákon o rozpouštění politických stran a zejména novelizace zákona na ochranu republiky.

DNSAP i DNP předpokládaly, že československá strana podnikne kroky pro jejich zrušení, snažily se zajistit pokračování v jejich politických snahách. Zvolily cestu prostřednictvím Celonárodní a celolidové nacistické akce, tzv. völkisch. Byla vytvořena „Sudetoněmecká akční fronta, jejíž snahou bylo sjednocení všech sudetoněmeckých stran a organizací. V září roku 1933 byla ukončena činnost stran DNP i DNSAP. Činnost byla ukončena záměrně ze strany Němců a to z důvodu, aby mohli jejich členové přestoupit do nově založené SHF, do jejíhož čela se postavil Konrád Henlein, který o ní ve svém tiskovém prohlášení uvedl, že tato organizace je nadstranická a že stojí za československou vládou a uznává její svrchovanost a státní suverenitu. SHF dle jeho názoru nebyla politickou stranou a dokonce nařizovala svým členům neporušovat zákon na ochranu republiky. Tato taktika měla za úkol dva cíle, aby organizace nebyla zakázána, a aby pravidelně získávala nové členy, zejména mezi obyvateli, kteří nepodporovali myšlenky Adolfa Hitlera. Dne 21. října 1934 pronesl Konrád Henlein program, ve kterém znovu ujišťoval o tom, že jeho organizace nepodporuje myšlenky nacismu, fašismu, panslavismu nebo pangermanismu. Československo i přesto všechno stranu velmi pozorně sledovala a během roku

²⁴ Tamtéž, str. 183

1934 nasbíraly úřady dostatek podkladů pro to, aby byla strana roku 1935 zakázána, což se nestalo.

Po Hitlerově nástupu k moci v roce 1933 docházelo k emigraci německého obyvatelstva, které s tamním režimem nesouhlasilo a které bylo pro tamní režim nepohodlné. Pro podporu těchto lidí, mezi které patřila i řada významných spisovatelů, či filozofů, byly ze strany Československa vytvářeny nejrůznější organizace. To se velmi nelíbilo Adolfu Hitlerovi a přikázal i několik vražd na území ČSR. Německo nadále pokračovalo v protičeskoslovenských provokacích.

3.3 Volby v roce 1935

V roce 1935 se měly uskutečnit parlamentní volby a na československé politické scéně zuřil nelítostný boj mezi extrémistickými a demokratickými stranami. Vládní strany stály na straně demokracie a podporovaly spolupráci s Francií a Sovětským svazem. Opoziční strany se orientovaly na Německo a Maďarsko, čili státy, kde nebyl demokratický režim. V této situaci měla důležité postavení agrární strana, která byla ve svých postojích po celou dobu existence ustálená. Během roku 1935 došlo k oslabení německých demokratických stran. Její voliče se snažil získat Henlein. Československo se rozhodlo tyto demokratické strany podpořit a Agrární strana snažila vyjednávat s Henleinem na zachování zejména Německé agrární strany. Sílily snahy o zakázání strany SHF, ale dokonce se na její stranu postavil i T. G. Masaryk, který prohlásil, že není v zájmu demokracie zakázat činnost strany, které není prokázána protistátní činnost. Hlavně by její zrušení bylo vzhledem k zahraniční politice velmi netaktické. Zrušení by zcela určitě vedlo k nepokojům v pohraničních oblastech a k protestům ze strany Německa a možná i spojenců. SHF získala finanční pomoc ze strany Německa, hlavním úkolem bylo sjednocení všech

sudetoněmeckých stran a organizací. Protože však SHF obsahovala ve svém názvu slovo „fronta“, mohla být dle tehdejších zákonů rozpuštěna. Činnost, kterou SHF provozovala, mohly provozovat pouze spolky nebo strany, proto byla 30. dubna 1935 přejmenována na Sudetoněmeckou stranu (Sudetendeutsche Partei, neboli SdP). Hlavním důvodem byla možnost zúčastnit se parlamentních voleb, které se konaly 19. května roku 1935. Volby vyhrála právě SdP, celkovým ziskem 15,2 % všech hlasů, což znamenalo zisk 44 poslaneckých a 23 senátních křesel. Druhá skončila Agrární strana, která díky tehdejší volební matematice získala 45 poslaneckých a 24 senátních křesel. Za vítězstvím SdP ve volbách stálo přesvědčení sudetských Němců, že se jich chce Československo zbavit. Zároveň i velká nevědomost, způsobená agitací henleinovců, o situaci v Německu a ve vnitrozemí Československa. V Sudetech měli dojem, že Německo je ve velké krizi, a že ve zbytku ČSR se mají obyvatelé mnohem lépe. Opak byl pravdou, Německo se velmi rychle vzpamatovalo z hospodářské krize, zejména díky faktu, že nezaměstnanost tam klesla díky rostoucímu zbrojnímu průmyslu. Německo se militarizovalo a připravovalo na válku.

Jediným pozitivem výsledku voleb bylo zmírnění protirepublikových postojů komunistů. I oni se začali obávat rostoucího vlivu SdP a její provázanosti s hitlerovským Německem. Impulzem pro takovýto obrat bylo znepokojení SSSR s vývojem ve střední Evropě, zejména v Německu. Henlein dokázal odolat tlakům o rozpuštění strany a jednoznačný výsledek voleb mu v tom velmi výrazně pomohl, nelze přeci zrušit stranu, která má mezi voliči tak silnou podporu. Po volbách se Henlein snažil ovlivnit státní politiku, své poslance donutil přísahat loajalitu straně, a že musí: *„Neustále zdůrazňovat loajalitu vůči státu a legálními prostředky ukazovat sílu strany. Využívat „ohromný dojem“ vítězství SdP v cizině, která musí uvěřit, že sudetoněmecké Německo je reprezentováno jen a jen*

Henleinovou stranou, souběžně dokazovat, že SdP je utlačována, a tak je utlačováno i Němectví.“²⁵. Henlein se několikrát vydal do zahraničí, především do Anglie, kde prezentoval své „dobře míněné“ snahy o zlepšení situace sudetských Němců na území ČSR. Jeho diplomatické umění bylo natolik úspěšné, že jeho strana byla do roku 1938 stále považována za stranu, která byla loajální Československu a jeho vládě.

3.4 Abdikace prezidenta Masaryka

K vypjaté vnitropolitické situaci nepřispěla ani abdikace prezidenta osvoboditele T. G. Masaryka ze dne 14. prosince 1935 v Lánech. Prezident se po těžké nemoci rozhodl, že už není schopen déle tuto funkci plnit, resp. ne tak, jak by si sám představoval a přál. Dle jeho názoru byl jediným vhodným kandidátem Edvard Beneš. Masaryk doufal, že volba proběhne důstojně, jak se na demokratický stát sluší a patří. Stejného názoru byl i předseda vlády Milan Hodža. Beneš měl podporu levice, pravice naopak do volby postavila svého protikandidáta, profesora B. Němce. Dokonce byl v rámci protibenešovské strategie vytvořen tzv. prosincový blok, který sdružoval Živnostenskou stranu, Národní obec fašistickou, Stranu národního sjednocení, SdP a pravé křídlo Agrární strany. Jak levice, tak pravice se shodly na tom, že by měl být veřejnosti představen pouze jeden kandidát. Premiér Hodža se rozhodl pro riskantní krok, podal demisi, kterou však Masaryk nepřijal. Tímto krokem předvedl národu a celému světu, že československá vláda je v krizi. 18. prosince 1935 se prezidentské volby uskutečnily a výraznou většinu získal Edvard Beneš. Prezident

²⁵ KLIMEK, A., *Velké dějiny země Koruny české XIV.*, Praha – Litomyšl: Paseka, 2000. 767 s., str. 315

sice zvolen byl, ale demokratické smýšlení proklamované v Ústavě, velmi těžce klopýtlo.

Po svém nástupu do funkce se Beneš snažil především zajistit bezpečnost republiky a to hned v několika rovinách. V červnu roku 1936 byla schválena výstavba pohraničního opevnění, zároveň probíhala modernizace vybavení československé armády a vytvoření oddílů Stráže obrany státu. Došlo k přijetí nových zákonů a k novelizaci těch starších. Kuriózní byl výnos tehdejšího ministra vnitra Machníka, který říkal, že státní zbrojní zakázky se mají zadávat pouze spolehlivým podnikům a vztahoval se na národnostní složení zaměstnanců zbrojních společností. V rámci bezpečnosti měly být vybrány společnosti, jejichž pracovníci nejsou členy nepřátelských stran státu. Toho samozřejmě využila Henleinova SdP a vyložila to jako další pokus o utlačování německého obyvatelstva. Dalším trnem v oku Henleinovců bylo počesťování příhraničních oblastí z důvodu stavby opevnění.

Velmi důležitým legislativním počinem bylo přijetí zákona č. 131/1936 Sb., o obraně státu, který: *„...směřoval k zamezení jakéhokoli ohrožení státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, ústavní jednotnosti, demokraticko-republikánské formy a bezpečnosti Československé republiky. V době branné pohotovosti státu dával rozsáhlé pravomoci vládě včetně zmocnění k přijímání vládních nařízení. Zákon zavazoval všechny občany republiky, včetně příslušníků menšin, k všeobecné povinnosti osobní a věcné účasti na obraně státu.“*²⁶

V určitých specifických případech mohlo prostřednictvím tohoto zákona docházet k omezení občanských práv a svobod obyvatel, zejména národnostních menšin. Je pochopitelné, že se československá vláda snažila zajistit obranu státu, ale přijmutí

²⁶ NĚMEČEK a kol., *Cesta k dekretům a odsunu Němců*, Praha, Baronet, 2002. 152 s., str. 26

takové normy ve světě akorát vyvolalo dojem, že sudetští Němci jsou na území Československa skutečně utlačováni, což byla voda na Henleinův mlýn.

Vláda pokračovala v podpoře rakouských a německých emigrantů s protihitlerovským smýšlením a německých politických stran, které stály na straně Československa. V plánu bylo plné zrovnoprávnění Čechů s Němci i v oblasti podílení se na státní moc a správě, ale s tou podmínkou, aby sudetští Němci byli spolehliví a oddaní československému státnímu režimu. Bylo v zájmu vlády jim pomoci, nezaměstnanost v Sudetech byla alarmující. Dnes už můžeme říci, že českoslovenští politici propásli jednu z posledních možností, jak získat sudetské Němce na svoji stranu. Na jednu stranu se nelze divit, že se jim hlavně jednalo o upevnění státní suverenity, a stále ústupky sudetským Němcům by mohly být známkou slabostí. Nelze ani říci, že by vláda byla vyloženě negativní, ale spíše nedůsledná. Československý velvyslanec Mastný informoval prezidenta, že v zahraničních diplomatických kruzích se začínají zvěsti o tom, že jsou sudetští Němci skutečně utlačováni.

Československá vláda chtěla vzniklou situaci řešit a pokusila se urovnat vztahy s německou menšinou. Předseda vlády Hodža dokonce veřejně prohlásil, že vláda je připravena řešit otázky související se sudetskými Němci. Vznikl neoaktivistický blok německých stran, který 18. února 1937 předložil vládě memorandum. Podle tohoto memoranda mělo Československo učinit řadu ústupků v oblastech jazykových, sociálních, kulturních, hospodářských a politických právech. Odpověď vlády byla obsažena v komuniké, ve kterém tyto podmínky a ústupky akceptovala, tím vznikla dohoda z 18. února 1937. V dohodě byly obsaženy body o spolupráci a pomoci českým Němcům v pohraničí. Hlavním bodem bylo jakési československo-německé vyrovnání. Proti této dohodě se velmi důrazně postavil Henlein a SdP vytvořila vlastní návrh na řešení

sudetoněmecké otázky. 27. dubna 1937 předložili její poslanci návrhy zákonů, které přímo ohrožovaly suverenitu československého státu a jeho celistvost.

Tomuto kroku předcházelo vyhlášení programu strany, který obsahoval: „1. *Teritoriální autonomii pro sudetské Němce.* 2. *Uznání německé menšiny za druhý státní národ v republice.* 3. *Právo, aby se sudetští Němci mohli volně hlásit „k stamilionovému německému národu a pokládat se za jeho součást“* 4. *Vypsání nových voleb, z nichž by vzešla nová vnitropolitická kombinace.*“²⁷ SdP předložila návrhy šesti zákonů: zákon o národní příslušnosti státních občanů, zákon o trestech proti odnárodňování, zákon na ochranu národních práv vytvořením svazů veřejnoprávních, které se mohly ustavit jako veřejnoprávní korporace, zákon k uskutečnění národní rovnoprávnosti, zákon k ručení státu za škody, způsobené jeho orgány a zákon o právu podat stížnost k ústavnímu soudu. Takové zákony samozřejmě nemohla vláda akceptovat a dokonce je prohlásila za protiústavní. Účelem však bylo zpomalení procesu československo-německého vyrovnání. Dne 17. října 1937 se měl konat krajský sjezd SdP v Teplicích, ale stát jeho konání zakázal. V ulicích Teplic došlo k několika incidentům a potyčkám, kterého Henlein opět využil pro demonstraci utiskování sudetských Němců ze strany Československa. *„Teplický incident zůstal využit jen politicky a propagandisticky. Henlein se tomu musel přizpůsobit. Došel – podle Eisenlohrova hlášení do Berlína – k poznání, že čas pro rozhodující boj o moc ještě nepřišel a že příliš zdůrazňovaná, na říši orientovaná agresivita může přivést stranu a zvláště její vedení do nebezpečí, pro něž se přece jen ještě necítí připraveni.*“²⁸

V té době totiž SdP koordinovala svou činnost na území republiky s Berlínem a řídila se jeho pokyny. Do roku 1937 Německo využívalo SdP jako

²⁷ OLIVOVÁ, V., *Dějiny první republiky*, Praha: Karolinum, 2000. 355 s., str. 212

²⁸ KVAČEK, R. a kol.: *Československý rok 1938*, Praha, 2011. 197 s., str. 11

sjednocovatele sudetských Němců a pro posílení jejich národního cítění a vazbě na svou vlast. Od tohoto roku se však situace změnila a Hitler začal využívat strany jako vnitrostátního rozvraceče, což bylo součástí Fall Grün. Teplický incident vedl k tomu, že se západní mocnosti začaly obávat možnosti ozbrojeného konfliktu mezi Československem a Německem.

4 Mezinárodní situace mezi lety 1929 až 1937

Řada evropských států se pokoušela hospodářskou krizí, která propukla v roce 1929, řešit pomocí mezinárodní spolupráce s ostatními státy. Ve střední Evropě se Německo a Rakousko pokoušelo vytvořit rakousko-německou celní unii. Československo se pokoušelo smlouvě, která by to umožňovala, zabránit a ke jeho snaze se připojila Anglie s Francií a dokonce i Itálie. Na základě St-Germainské smlouvy a zejména Ženevského protokolu se Haagský mezinárodní soud rozhodl uzavření celní unie zakázat. Tento protokol, přijatý 4. října 1922, poskytoval hospodářskou a finanční pomoc Rakousku ze strany Československa, Anglie, Francie a Itálie po první světové válce. Důležitou podmínkou pro poskytnutí této pomoci bylo zachování politické a hospodářské nezávislosti obou stran. Tímto aktem došlo opět k zotřetí československo-německých vztahů.

V roce 1937 se uskutečnila mezinárodní konference v Lausanne, na které se řešila otázka válečných reparací Německa. Byla mu nabídnuta možnost se ze všech reparačních závazků vyplatit částkou 3 miliard zlatých marek. Byl to velký ústupek a znamenal opětovné oslabení Versailleského mírového systému. V tom samém roce se v Německu uskutečnily parlamentní volby, které skončily drtivým vítězstvím nacistické strany, získala téměř 38 % hlasů! 29. listopadu 1932 byla podepsána dohoda o neútočení mezi Francií a Sovětským svazem.

30. dubnem 1933 započala v Německu nacistická diktatura, Adolf Hitler se stal říšským kancléřem. O měsíc později propukl v Říšském sněmu požár, který Hitler označil za žhářství a tuto záminku využil pro pronásledování opozice a odpůrců. Nedlouho na to byla v zemi rozpuštěna komunistická strana a započala perzekuce a soudní procesy s odpůrci režimu. Dne 19. Října 1933 vystoupilo

Německo ze Společnosti národů, západní mocnosti na tuto skutečnost nijak výrazněji nereagovaly.

Tzv. Římské protokoly podepsané 17. března 1934 umožnily silnější připoutání Rakouska a Maďarska k fašistické Itálii. V červenci tohoto roku se v Rakousku uskutečnil pokus o nacistický převrat, během kterého byl zavražděn Engelbert Dollfuss, předseda tamější vlády. Německo se chystalo vojensky zasáhnout, ale to znemožnila Itálie, která požadovala samostatnost Rakouska.

Roku 1934 započala spolupráce mezi ČSR se Sovětským svazem a Francií, jejíž snahou bylo potvrzení východní hranice Německa. Snaha však ztroskotala na odporu ze strany Polska a Německa. Co se alespoň podařilo, bylo uzavření francouzsko-sovětské smlouvy o vzájemné pomoci a československo-ruskou spojeneckou smlouvou. Československo si tímto upevnilo své postavení v mezinárodní politice. Celá tato situace, zejména aktivní československá zahraniční politika, způsobovala značnou nelibost na straně Německa, ale i Maďarska a Polska. Hitler se proto rozhodl naplno zahájit protičeskoslovenskou kampaň, kterou chtěl tlačit především na západní mocnosti. Dokonce si dovilil tvrdit, že Československo je „...vojenskou základnou Sovětského svazu ve střední Evropě“²⁹.

V roce 1935 Francie přijala zákon, který prodlužoval základní vojenskou službu z 18 na 24 měsíců, čehož využilo Německo a zavedlo na svém území všeobecnou vojenskou povinnost, což bylo hrubé porušení Versailleských mírových smluv a zároveň oznámilo výstavbu válečného letectva. Měsíc na to se sešla Rada Společnosti národů, která diskutovala o situaci v Německu a jeho porušení mírových smluv. Německo obvinění odmítlo a žádná opatření vůči němu přijata také nebyla. V červnu téhož roku uzavřela Velká Británie s Německem

²⁹ OLIVOVÁ, V., *Dějiny první republiky*, Praha: Karolinum, 2000. 355 s., str. 189

smlouvu o výstavbě německého válečného loďstva, přičemž celková tonáž německých válečných lodí nesměla překročit hranici 35 % celkové tonáže těch britských. Opět se jednalo o hrubé porušení Versailleských mírových smluv.

8. září 1936 se v Norimberku uskutečnil sjezd nacistické strany NSDAP, kde Hitler pronesl svůj slavný projev a představil svůj čtyřletý plán zbrojení. Na konci října podepsalo Německo s Itálií dohodu o politické spolupráci známou jako „osa Berlín-Řím“. Dále byla podepsána s Japonskem smlouva, tzv. Pakt proti Komiterně, která představovala společný boj proti komunistickému nebezpečí.

V Londýně usedl do ministerského křesla Neville Chamberlain v čele konzervativního kabinetu. Od této chvíle začaly události nabírat rychlý spád, protože totalitní a fašistické státy této skutečnosti dokázaly velmi obratně využít.

Na Teplický incident v roce 1937 reagovala vláda Velké Británie, že vyslala svého mluvčího lorda Halifaxe na jednání s Hitlerem v Berchtesgadenu. Zde mu přednesl postoj britské vlády spočívající v tom, že: *„se nehodlá stavět proti přiznání práva na kolonie Německu ani proti „úpravám“ ve střední Evropě, do nichž spadá problém Gdaňska, Rakouska a Československa. Ovšem Anglie má zájem, aby k těmto změnám došlo pokojnou cestou.“*³⁰ K Velké Británii se ve svém prohlášení připojila i Francie, na kterou tlačila diplomatickou cestou. Francie měla československým představitelům domluvit, aby si své záležitosti se sudetskými Němci pokud možno co nejdříve vyřešilo. Zkráceně řečeno, aby přistoupilo na všechny požadavky Henleina nebo Německa.

³⁰ KLIMEK, A., 30. 1. 1933 *Nástup Hitlera k moci: Začátek konce Československa*, str. 176

5 Vývoj sudetoněmecké otázky po roce 1937

5.1 Osudový rok 1938

Dne 20. února 1938 pronesl Hitler v německém rozhlase projev, který v Praze vyvolal značnou paniku. V něm zdůraznil ochranu práv sudetských Němců, coby životního zájmu Německa. Hitler tvrdil, že Německo je připraveno a odhodláno osvobodit 10 miliónů Němců, kteří žijí mimo Říši, tím myslel především Rakousko. Tam se mělo konat lidové referendum o připojení země k Třetí říši, které muselo být 11. března odvoláno, protože německý wehrmacht už překročil hranice země, nadšeně vítán velkou částí obyvatel. V sudetoněmeckém táboře to vyvolalo obrovské nadšení a čeští Němci začali být doslova fanatičtí. Teď přece byli na řadě oni. Anšlus Rakouska byl stěžejní pro přeskupení sil na kontinentě. Německo si umožnilo přístup na jih Evropy a hranice s Československem se významně prodloužila. Vojenské opevnění budované hlavně při hranicích s Německem úplně ztratilo na významu. Bortila se doktrína kolektivní bezpečnosti a nad Československem se začala stahovat velmi temná mračna a „československá diplomacie hrála v čele se zkušeným Kamilem Kroftou důležitou roli, vzhledem k již naznačenému vývoji velmocenské politiky však konečný rezultat zápasu o stát zásadnějším způsobem ovlivnit nemohla. Dobře to naznačoval hned pasivní postoj k nacistickému anšlusu Rakouska v březnu toho roku, kdy musel ministr rozeslat svým velvyslancům instrukci, že při praktické pasivnosti Západu přirozeně, nějaké naše zakročení nepřichází vůbec v úvahu.“³¹

Ironií osudu bylo, že v ten samý den, kdy k anšlusu došlo, se v Londýně sešel lord Halifax s německým ministrem zahraničí von Ribbentropem. Při tomto setkání ho varoval před možným násilím proti Rakousku. Jenom Francie se snažila činit

³¹ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl. I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, Praha, 2012. 317 s., str. 64

kroky proti připojení Rakouska. Byla si velmi dobře vědoma, že na tom visí nejenom osud Československa, ale i její.

Ve dnech 23. a 24. března byla rozpuštěna většina aktivistických stran a její členové přešli pod křídla SdP. 28. března se uskutečnilo jednání mezi K. Henleinem, K. H. Frankem a Hitlerem, na kterém se dohodli, že SdP bude Praze předkládat požadavky, které jsou pro vládu naprosto nepřijatelné. Výsledkem jednání bylo vyhlášení tzv. 8 karlovarských požadavků:

1. Zřízení plné rovnoprávnosti sudetoněmecké národní skupiny a její hodnotové zařazení ve státě, srovnatelné s českým národem.
2. Uznání sudetoněmecké národní skupiny („Volksgruppe“) jako právnické osoby k obhajobě tohoto rovnoprávného postavení.
3. Stanovení a uznání německého sídelního uznání.
4. Výstavba německé samosprávy v německém sídelním území ve všech odvětvích veřejného života, pokud jde o zájmy a záležitosti německé „Volksgruppe“.
5. Zřízení zákonných ochranných ustanovení pro ty státní příslušníky, kteří žijí vně uzavřeného sídelního území.
6. Odstranění bezpráví způsobeného sudetskému německému od r. 1918 a odškodnění za škody, které tímto bezprávím vyvstaly.
7. Uznání a provedení zásady: V německém území německí veřejní zaměstnanci.
8. Plná svoboda přiznání se k německému a k německému světovému názoru.

Vláda reagovala uspořádáním setkání se zástupci SdP, ale vzhledem k nepřijatelnosti těchto požadavků šlo spíše o taktický krok, který měl poskytnout více času, i Henlein vyčkával a nepřednesl další požadavky.

Dne 8. dubna padla ve Francii vláda premiéra Bluma, která měla v úmyslu vojensky pomoci Československu a dodržet tím závazkům, stanovených ve

spojeneckých smlouvách. Francie se snažila získat písemnou záruku ze strany Velké Británie pro případ, že Německo vojensky napadne Československo. Z Anglie přišla diplomatická odpověď, že zakročí pouze v rámci stanov Společnosti národů. Novým francouzským premiérem se stal Daladier, který se stal hlavním vyjednávačem na londýnské konferenci konané 28. - 29. dubna. Měl tam tlumočit názor velké části francouzských politiků, kteří byli na straně Československa a zároveň závazek ze smlouvy s ČSR. Anglie vytvořila „akční plán“, dle kterého mělo dojít k vyřešení sudetoněmecké otázky nevojenskou cestou. Výsledkem byla anglicko-francouzská demarše v Praze 7. května, co možná největší ústupky Henleinovi a jeho SdP, protože pokud by došlo k válečnému konfliktu Československa a Německa, Anglie nezasáhne. *„Britský ministr zahraničí Halifax navrhl Francouzům provést společnou demarši u československé vlády, která by ji vyzvala jednat s SdP rychle a naléhavě. Mělo se také připomenout, že vojensky je na tom podle Anglie československý stát beznadějně, a tak nesmí otálet.“*³² Německo nad tímto postojem vyjádřilo spokojenost a zároveň se distancovalo od zásahu do sudetoněmecké otázky, protože je to věc ČSR a SdP. Proč by taky zasahovalo, když všechno řešila „páta kolona“ SdP, řídicí se Hitlerovými pokyny. Navíc Německu už nešlo jenom o Sudety, ale v rámci „Fall Grün“ o celé Československo. Dne 16. dubna byla vyhlášena politická amnestie, která měla za následek propuštění 1200 sudetských Němců.

V průběhu května odjel Konrád Henlein na „dovolenou“. Ve skutečnosti však jel do Berlína k Hitlerovi pro instrukce k dalšímu postupu, a poté pokračoval do Londýna, kde představoval utlačování sudetských Němců ze strany Čechoslováků a byl v tom velmi úspěšný. Z toho důvodu došlo k zesílení

³² KVAČEK, R. a kol.: *Československý rok 1938*, Praha, 2011. 197 s., str. 70

diplomatického tlaku na československou vládu ze strany Francie, Anglie i Německa, protože dle jejich názoru bylo jediným vhodným řešením stávající situace mírové postoupení Sudet Německu. Henleinovci v pohraničí vytvořili velmi stísněnou atmosféru, zejména pak v souvislosti s plánovaným německým pučem 22. května, který mělo odstartovat heslo „alvater“, vyhlášené německým rozhlasem. Během tohoto puče mělo dojít k sabotážím, přepadům policejních stanic i celnic. Dva dny před pučem bylo heslo vyhlášeno na zkoušku, aby se zjistila připravenost henleinovců. Doposud se přesně neví, co byl pravý důvod částečné mobilizace československých vojsk. První variantou je, že se vláda rozhodla jednat na základě vlastní domněnky o pohybech německých oddílů SA a SS po anšlusu Rakouska, a že proto je lepší nepodcenit situaci a částečně mobilizovat. Další variantou je poskytnutí informace ze strany britské Intelligence service o přesunu německých vojsk k československým hranicím, přičemž tato varianta se zdá asi nejpravděpodobnější. Pomyslným jazýčkem na vahách při rozhodování o mobilizaci mohlo být i jednání vyslance Mastného s německým ministrem zahraničí von Riebbentropem, který ho obvinil z toho, že si zprávy o pohybech německých vojsk vymyslel, ba že dokonce Československo samo chystá vojenské akce proti Německu. Řada historiků se domnívá, že to mohla být i práce dvojitého agenda, a že šlo pouze o jakýsi test připravenosti československé armády. Zároveň i možnost opět „pomluvit“ Československo na mezinárodní scéně, protože ono začalo s vojenskými operacemi a Německo nikoliv. Ještě 20. května se československá vláda a generální štáb a společně se usnesli na částečné mobilizaci, která proběhla bez větších problémů a v klidu. Zároveň to posílilo dost zdecimované národní cítění a vlastenectví.

Vnitrostátní dopad na částečnou mobilizaci byl velmi pozitivní, armáda se ukázala jako precizně připravená (co se týče organizace), celý národ byl

semknutý, všechny demokratické strany, i ty německé, stály na jedné straně. Bohužel Německo mobilizace využilo pro rozpoutání doslova brutální protičeskoslovenské kampaně. Dle jeho názoru si Československo německou vojenskou aktivitu vymýšlí, protože touží po rozpoutání světové války, a je jednoznačným agresorem. Později se ukázalo, že německá vojska se skutečně pohybovala v blízkosti československých hranic, ale dle vyjádření německých velitelů se jednalo o rutinní mírová cvičení. Francie a Anglie zastávala názor, že Československo je iniciátorem válečného konfliktu. Francie ale vydala prohlášení, že na základě uzavřených smluv, by v případě ozbrojeného konfliktu ČSR pomohla. Anglii se toto prohlášení nelíbilo, protože se zase ona zavázala poskytnout pomoc Francii, a proto tlačila na francouzskou vládu, aby co nejdříve přinutila tu československou k dohodě s Henleinem. Pokud by tak Francie neučinila, musela by s Československem zrušit mírové smlouvy.

I přes vyhrocenou atmosféru se 22., 29. května a 12. června uskutečnily volby do městských a obecních zastupitelstev. SdP využila voleb k zastrašení voličů velmi nevybíravými letáky a hesly. Ve vnitrozemí ovládli volby socialisté, spolu s KSČ a v pohraničí vyhrála SdP, které získala asi 90 % hlasů všech Němců na českém území. To byla pro vládu velmi složitá situace, protože v oblastech, které měly sloužit pro obranu státu, zvítězila strana, která ho chtěla zničit. Nicméně na výsledku těchto voleb můžeme nalézt alespoň jedno malé pozitivum, ne všichni čeští Němci stály za Henleinem a Hitlerem.

Během května došlo k vytvoření návrhu národnostního statutu, jemuž se také říkalo „první plán“, v červenci byly práce dokončeny a byly v něm obsaženy i požadavky SdP, byť jen částečné. Byly to ony požadavky přednesené Henleinem v Karlových Varech. Dne 27. července byly hotové návrhy prezentovány západním mocnostem. Jednalo se konkrétně o tyto zákonné normy: národní státu,

nový jazykový zákon, nový zákon o národnostní autonomii v rámci decentralizace správy. Tyto zákony vracely územní správu do období před rokem 1918, dokonce byly zřízeny česká, slovenská, maďarská a německá kurie. Byla vyhlášena úplná rovnost všech jazyků na československém území, upravil se poměr německých a československých státních úředníků. Nicméně SdP tento statut odmítla a naopak požadovala ještě větší autonomii Sudet, nejlépe federaci. V tomto okamžiku se do situace vložila britská vláda, která požadovala!, aby byly výše uvedené zákony přijaty parlamentem pouze s akceptací ze strany SdP. Aby došlo k této akceptaci, musí zase Československo akceptovat, že Británie vyšle na jeho území nezávislého prostředníka, který vše umožní. Anglie zároveň vyvinula enormní tlak na prezidenta Beneše, aby prostřednictvím diplomatické nóty, tohoto prostředníka pozval! Tímto „nezávislým“ prostředníkem byl lord Runciman. *„Britští usmířovatelé totiž došli k závěru, že jejich už dlouhodobé úsilí po dohodě s Německem je znovu vážně ohroženo. Československá vláda sice připravila národnostní statut, ale Henleinova strana ho již předem odmítla. V Německu zase začali harašit zbraněmi, zprávy z Berlína upozorňovaly na rychlou výstavbu západního opevnění a na silácké výroky nacistických vůdců, v nichž se dokonce objevovala data mající údajně oddělit čas míru a války.“*³³

5.2 Mise lorda Runcimana

Vyšetřovatel (investigator) a zprostředkoval (mediator) Walter Runciman dorazil letecky 3. srpna do Prahy spolu se svými spolupracovníky: J. Stopfordem, G. Petem, Frank Ashton-Gwatkinem, F. O. Robertem, I. J. Hendersonem a D. Stephensem. Úkolem této mise bylo zajistit dohodu československé vlády a SdP v otázce sudetských Němců. Základem této dohody měly být karlovarské body. Podmínkou mise mělo být uzavření dohody do 15. září, a pokud by se tak

³³ KVAČEK, R. a kol.: *Československý rok 1938*, Praha, 2011. 197 s., str. 77

nestalo, měl lord Runciman navrhnout svoje vlastní řešení situace. SdP tento termín znala, československá strana ne. I přes jeho velké politické zkušenosti, neměl s problematikou minorit a situace ve střední Evropě zkušenost vůbec. Pro příklad poslouží, že při návštěvě německých zemědělců pozdravil shromážděné davy stejným gestem, jako se zdravili Hitlerovi příznivci, tedy vztyčenou pravicí.

Ačkoliv měla být jeho mise zcela nestranná, snažil se zejména Runciman především o prosazování britských zájmů, což jakožto blízký přítel Chamberlaina, nebylo až tak překvapivé. Mnohem více energie věnoval setkáním s příznivci a zástupci SdP. Až po setkání se stranou sociálních demokratů zjistil, že v Československu existují i jiné německé strany než SdP! Bylo to pro něj velké překvapení, neboť byl Henleinem ubezpečován, že mluví za všechny Němce na československém území. I přes tyto, pro něj nové zkušenosti, zůstalo hlavním úkolem jeho mise usmíření obou táborů.

O nezávislosti mise hovoří další fakt, a to ten, že 10. srpna byl britským ministrem zahraničí, lordem Halifaxem, že dalším možným řešením sporu by mělo být rozhodnutí nebo konference států s největším zájmem na vyřešení situace, tedy Československa, Německa, Francie, Británie a v případě zájmu i ostatních států střední Evropy. Do 23. srpna předložila vláda Runcimanovy dva návrhy na československo-německé vyrovnání. Toho dne předložila třetí, na základě toho, co sepsal Runcimanův spolupracovník Ashton-Gwatkin v Mariánských lázních. V návrhu bylo uvedeno: „*1. Budou zřízeny tři samosprávné německé kraje (župy). 2. Bude provedena výměna státních úředníků, tj. čeští úředníci v německých krajích mají být přeloženi do krajů českých a němečtí úředníci jmenováni do německých krajů; a má se s tím překládáním začít hned. 3. Bude stanoven samostatný budget (rozpočet) pro tři německé kraje. 4. Vláda povolí pro německé kraje zvláštní půjčku. 5. Ustanoví se komise, která by se sešla nejdéle do jednoho*

*až tři měsíců a rozhodla by o nutných ústavních změnách. 6. Bude hned ujednáno příměří v propagandě a v tisku mezi oběma stranami. 7. Státní policii bude z německých krajů odvolána, půjde-li jednání úspěšně a klidně.*³⁴ Odpověď prezidenta Beneše na sebe nenechala dlouho čekat a 29. srpna předložil Runcimanovi a SdP definitivní plán řešení, který dokonce projednával i se zástupci SdP. Některé otázky řešil ihned a ty, které se ihned řešit nedaly, měla projednávat ustanovená komise se členy z obou stran nejpozději do poloviny října. Návrh například obsahoval zásadu pozitivní diskriminace v procesu přijímání německého obyvatelstva do státních služeb nebo další úprava jazykového zákona. Tento návrh ale byl protistranou odmítnut a SdP 3. září odpověděla, po konzultaci s Hitlerem, „Návrh protokolu, v němž se dojednávají jednací modus úpravy záležitostí mezi československou vládou a Sudetoněmeckou stranou“. Čtvrtý plán z 5. září obsahoval částečně návrh SdP a karlovarské požadavky, které byly hlavní podmínkou úspěchu Runcimanovy mise. Tento plán byl přijat jak Runcimanem, tak i umírněnou částí SdP. Splnění plánu bylo i v zájmu Československa, protože by to udrželo v platnosti systém obranných smluv v Evropě. Bylo na západních mocnostech, aby viděly, že Československo se snaží sudetoněmeckou otázku vyřešit. Pokud tedy šlo SdP pouze a jenom o dobro sudetských Němců, tak by měla vládní návrh přijmout. Pokud by tak neučinila, vyšlo by najevo, že o dohodu s Československem nejeví zájem. V projevu prezidenta Beneše pár dní poté bylo zdůrazněno, že Československo přineslo značnou oběť pro celoevropský mír.

Ukázalo se, že SdP byla vládním návrhem zaskočena a jen těžko hledala argumenty, proč ho nepřijmout. SdP všemožně hledala možnost jak získat čas, protože se měl 12. září klíčový sjezd NSDAP v Norimberku. Pomohl jim v tom incident v Moravské Oravě 7. září, kdy došlo k demonstraci německých studentů

³⁴ KURAL, V., *Češi a Němci a mnichovská křižovatka*, Praha: Karolinum, 2002. 197 s., str. 115

proti odsouzení 82 Němců za špionáž. Runciman tam poslal vojenského důstojníka ze své mise, majora Suttona, který věc osobně vyšetřil a zjistil, že SdP ve svých prohlášeních značně přehání. Runcimanova mise skončila dle plánu 16. září. Runciman se měl do Československa vrátit, ale už se tak nestalo. Neochota SdP domluvit se na čemkoliv odsoudila celou misi od počátku k nezdaru. I přes řadu negativních aspektů, které misi doprovázely, je nutné říct, že její vůdce dospěl k názoru, že za neúspěch jednání s československou vládou může především SdP.

5.3 Německý puč v československém pohraničí

Během Runcimanovy mise došlo k několika událostem, které byly klíčové pro budoucí vývoj ve střední Evropě. Dne 10. září začal v Norimberku sjezd NSDAP, kde 12. září přednesl Hitler svůj projev, ve kterém zaznělo: *„já vyžadujíc, aby v Československu přestalo utiskování tříapůl milionu Němců a aby na jeho místo nastoupilo svobodné právo na sebeurčení. Bylo by nám líto, kdyby tím byl náš vztah k jiným evropským státům zkalen nebo kdyby byl na něj vržen stín. Ale vina za to by pak nebyla na naší straně. Je ostatně věcí československé vlády, aby se vypořádala s povolanými zástupci sudetských Němců a dospěla k dohodě, so oder so'. Mou věcí a věcí nás všech, moji soukmenovci, je postarat se o to, aby se zde z práva nestalo bezpráví. Neboť jde o německé soukmenovce.“*³⁵ Během sjezdu projednával Hitler s německými generály provedení útoku na Československo dle fall Grün, samotný útok už byl odsouhlasen mnohem dříve.

V Československu se SdP dle nařízení Hitlera odehrála řada vyprovokovaných incidentů. Mezi 11. až 14. zářím propukly v pohraničí ozbrojené incidenty, které měly celkem 27 obětí. SdP nasadila i své ozbrojení

³⁵ Projev Hitlera v Norimberku

oddíly SF (Freiwilliger Schutzdiens), které napadaly četnické stanice, židovské obchody, pošty apod. 13. září bylo v 8 obvodech vyhlášeno stanné právo a během dvou dnů byly nepokoje pod kontrolou. Dne 15. září opustilo Československo vedení SdP, ale předtím ještě stihl Henlein učinit, prostřednictvím rozhlasu, dvě lživá prohlášení o tom, jak československý národ vraždí nebohé sudetské Němce. Mezi nimi útěk čelních představitelů Sdp vyvolal zděšení. Toho se snažila využít československá vláda a spolu s německými demokratickými stranami přesvědčovala sudetské Němce o tom, že dohoda se stále může uskutečnit i bez vedení SdP. Ještě ten den byly rozpuštěny ozbrojené oddíly SdP (FS) a den na to byla zakázána i samotná strana SdP. Zároveň byly za účelem vyvolávání nepokojů v pohraničí založeny Henleinem založeny oddíly SFK (Sudetendeutscher Freikorps), které hned druhý den zahájily činnost ve spolupráci s SA a SS. Ty pokračovaly v práci oddílů FS a výsledkem byly desítky mrtvých a stovky zraněných. V té době byl v Berchtesgadenu na návštěvě u Hitlera britský ministerský předseda Chamberlain. Dobře promyšlená protičeskoslovenská kampaň vrcholila a Hitler mu sdělil, že už nemůže dál tolerovat situaci v Sudetech (prý tam zemřelo 300 sudetských Němců) a požadoval odstoupení těch československých území, kde žije více než 50 % Němců. Zároveň velkoryse tvrdil, že mu jde především o mír a proto nechce dát svým vojskům rozkaz k válečným operacím. Chamberlain mu odpověděl, že musí vše probrat se svou vládou, ale sám za sebe problém s postoupením území Sudet nemá.

5.4 Snahy o řešení situace

Jakmile se Chamberlain vrátil zpět do Londýna, uskutečnilo se setkání zástupců Francie i Británie. Bohužel pro Československo byla výsledkem diplomatická nóta, v tomto znění: „*Obě vlády jsou po nedávných událostech přesvědčeny, že se nyní dosáhlo bodu, kdy další udržení distriktů obývaných*

*sudetskými Němci uvnitř československého státu nemůže nadále pokračovat, aniž by došlo k ohrožení zájmů samotného Československa a evropského míru. Ve světle těchto úvah obě vlády došly nutně k závěru, že udržení míru a bezpečnosti československých základních zájmů nemůže být zaručeno, dokud tato území nejsou nyní předána Říši.*³⁶ Obě vlády požadovaly odstoupení československého území s více jak 50 % německých obyvatel. Dle jejich názorů by měla být ustanovena mezinárodní komise, která bude vše projednávat a jejím členem bude i zástupce Československa. V nótě bylo uvedeno, že československá vláda musí odpovědět nejpozději do druhého dne. Ta nejdříve nótu odmítla, protože neřešila sudetoněmeckou otázku a hlavně stejně nezajistí mír, ale především proto, že odporovala československým ústavním zákonům – změna hranic byla možná pouze po přijetí návrhu 3/5 většinou. Celá tato situace značně ovlivňovala náladu obyvatel. Velká většina chtěla stát bránit, dokonce i v zahraničí se ozývaly hlasy pro to, aby vláda požadavky Francie a Británie nepřijala. Sovětský svaz nabídl pomoc, ale pouze za podmínky, že tak učiní i Francie (dle mírových smluv uzavřených mezi ČSR, Francií a SSSR). Diplomatický tlak na vládu i prezidenta sílil, bylo až neuvěřitelné, jak byl intenzivní, hlavně na poměry tehdejšího demokratického smýšlení. Francie s Británií zasílaly demarše o tom, že i přesto, že se předtím francouzská vláda zavázala postavit se za Československo, nepomohou, pokud Německo zaútočí. Po náročném jednání musela vláda podmínky přijmout, avšak vytvořila vlastní dodatky, na které později nebyl brán zřetel. *„Přinucena okolnostmi, ustupujíc neobyčejně naléhavým domluvám a odvodivši důsledky ze sdělení vlády francouzské a britské z 21. září 1938, v němž obě vlády vyslovily svůj názor o pomoci Československu pro případ, že by odmítlo přijmout francouzsko-britské návrhy a bylo pak napadeno Německem,*

³⁶ ČELOVSKÝ, B., *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov: Tilia, 1999. 470 s., str. 406

*vláda československá přijímá v tomto položení a s pocity bolesti francouzské a britské návrhy, předpokládajíc, že obě vlády učiní všechno, aby při uplatňování jich bylo dbáno životních zájmů československého státu. Podotýká s lítostí, že tyto návrhy byly vypracovány bez předchozího dotázání československé vlády. Hluboce litujíc, že její požadavek arbitráže nebyl přijat, československá vláda přijímá tyto návrhy jako celek, od něhož nelze odtrhnouti zásadu záruky, jak je formulována v nótě, a přijímá je dále za předpokladu, že obě vlády nestrpí německého vpádu na československé území, které zůstane československým až do chvíle, kdy bude možno provést transfer území po novou hranici, vytčenou zatím mezinárodní komisí, o níž se mluví v návrzích. Podle mínění vlády československé franko-britské návrhy znamenají, že všechny podrobnosti praktického jejich uskutečnění budou dojednány v dohodě s československou vládou.*³⁷ Toto prohlášení vyvolalo velkou nespokojenost mezi obyvateli, protože ti chtěli svou vlast bránit, dokonce se uskutečnila řada demonstrací. 22. září podala demisi vláda a byla vytvořena „vláda národní jednoty“ v jejímž čele stál generál Syrový, který měl u lidí velkou důvěru. Prvním krokem nové vlády byla všeobecná mobilizace dne 23. září.

Už během nepokojů v Sudetech byla na vojenských útvarech vyhlášena pohotovost, byla svolána Nejvyšší rada obrany státu, která rozhodla o vyzbrojení pohraničních pevností. Důvodem byly přesuny Wehrmachtu směrem k československé hranici. Jednotky SFK obsadili Šluknovský a Ašský výběžek, ale ty byly dobity zpět. Mobilizace byla vyhlášena v půl jedenácté večer a bylo povoláno asi 1,5 milionů mužů (asi 300 000 z nich byli sudetští Němci). V průběhu mobilizace se uskutečnilo jednání v Bad Godesbergu mezi Chamberlainem a Hitlerem. Chamberlain se domníval, že Hitler bude nadmíru spokojen, protože Československo jeho požadavky přijalo. O to víc byl

³⁷ BENEŠ, E., *Mnichovské dny*, Praha: Svoboda, 1968. 555 s., str. 273

překvapen, když mu předložil další požadavky, protože zastupuje i územní zájmy Poláků a Maďarů. Hitler „... předložil překvapenému (a konečně i znechucenému) Chamberlainovi mnohem větší územní nároky, než ve svém alpském sídle. Neomezil je už pouze na oblasti s německou většinou na základě současného stavu, ale zahrnul i ty, ve kterých měli Češi většinu – dokonce i dle nekorektního sčítání z roku 1910...“³⁸ Vše shrnul v tzv. godesberském memorandu, které spočívalo v grafickém rozdělení území Československa. Některé části měly být rovnou předány, některé vyklizeny a měly se z nich stáhnout veškeré ozbrojené složky. Těmito požadavky mělo být dosaženo toho, aby Československo přišlo o území, na kterém se nacházelo jeho vojenské opevnění – bylo by zcela bezbranné vůči potencionálnímu útoku ze strany Německa. Chamberlain tyto požadavky dne 24. září předal československé vládě a ještě předtím Hitlerovi sdělil, že mu nemůže dát záruku na to, že je ČSR přijme. Československo o den později samozřejmě odmítlo. Vyslanec v Londýně, Jan Masaryk, to komentoval takto: „*Má vláda chce prohlásiti co nejslavnostněji, že požadavky pana Hitlera v jejich nynější formě jsou naprosto a bezpodmínečně nepřijatelný mojí vládě. Proti těmto novým a ukrutným požadavkům cítí moje vláda jako svou povinnost postavit se k nejzazšímu odporu – a my tak učiníme s boží pomocí. Národ svatého Václava, Jana Husa a Tomáše Masaryka nebude národem otroků. Spoléháme nyní na obě velké demokracie Západu, jejichž přání jsme vyhovovali – často proti svému vlastnímu přesvědčení -, aby při nás stály v hodině zkoušky.*“³⁹ Hitler byl výsledkem velmi rozzuřen a možnost jednání s československou vládou o odstoupení Sudet se mohou uskutečnit pouze za předpokladu, že ČSR přijme jeho poslední podmínky. Kladná československá odpověď měla přijít do dvou

³⁸ KURAL, V.: „*Sudety*“ pod hákovým křížem, Ústí nad Labem, 2002. 547 s., str. 37

³⁹ BENEŠ, E., *Mnichovské dny*, Praha: Svoboda, 1968. 555 s., str. 297

hodin odpoledne 28. září, jinak německá vojska vyrazí přes československé hranice – jinými slovy začne válka Německa proti Československu.

6 Mnichovská konference a její následky

6.1 Setkání mocností v Mnichově

Ke konci září už mocnosti situaci ve střední Evropě nepovažovaly za problém sudetoněmecký, ale za problém československý. Dle jejich názoru bylo jediným možným řešením uspořádání mezinárodní konference, kde by byl zachráněn mír v Evropě vyřešením právě československé otázky. Vzhledem k okolnostem a postoji západních mocností se předem daná cíl slučoval i s výsledkem konference, udržení míru za každou cenu, i kdyby to znamenalo československou oběť. Britský ministerský předseda Chamberlain k tomu v britském rozhlasu poznamenal: „... *jak je strašné, fantastické a neuvěřitelné, že máme kopat zákopy a zkoušet plynové masky, a to jen pro spor ve vzdálené zemi, mezi národy, o nichž nic nevíme ... necht' sebevícе sympatizujeme s malým národem, který musí čelit velikému a mocnému sousedu, nemůžeme za žádných okolností zaplést celou britskou říši do války prostě jen pro takovou věc ... Pokud válka nezačala, je vždy ještě naděje, že může být odvrácena. Proto budu pracovat pro mír až do poslední chvíle...*“⁴⁰. Hitler s pořádáním konference souhlasil 28. září a posunul zahájení plánovaného útoku na ČSR o jeden den. Konference se měla uskutečnit 29. a 30. září v bavorském Mnichově.

Britská vláda odeslala té československé tzv. časový fond rozvrhu, ve kterém navrhla, že její úřady za jistých podmínek převezmou část odpovědnosti za výsledek jednání. Tento návrh československá vláda, s drobnými výhradami, akceptovala. Zároveň odeslal ministr zahraničí Kamil Krofta telegram československému zástupci při Společnosti národů v Ženevě, ve které žádal, aby v případě německého útoku odevzdal Radě bezpečnosti diplomatickou nótu, obsahující žádost o okamžité její okamžité svolání s tím, že Německo bude

⁴⁰ ČAPKA, F. a kol.: *Tragédie mnichovské dohody*, Brno, Computer Press, 2011. 152 s., str. 106

označeno za útočníka a jeho agrese jako zločin proti mezinárodnímu právu. Ačkoliv původně bylo v plánu sezvát zástupce všech zainteresovaných stran, pozvána byla jen Británie, Francie, Itálie a Německo. Právě Německo apelovalo na to, aby se Československo nemohlo konference aktivně zúčastnit. „Českoslovenští představitelé se o plánované schůzce čtyř mocností dozvěděli teprve 28. Září během vládní schůzky na Hradě. Následovala diskuze, zda požadovat aktivní účast na samotné konferenci. Převažoval názor, že nelze jednat „o nás bez nás“, avšak vyskytly se i názory, že by se pak muselo Československo zcela podříditi rozhodnutí velmocí.“⁴¹ Prezident Beneš o účast žádal, ale marně. Jeho argumentem byl zaprvé slib, který mu ještě nedávno spojenci poskytli a hlavně fakt, že účast byla nutná z hlediska československého práva. Neúčast znamenala nemožnost dohodu přijmout jako mezinárodní smlouvu. Doslova za dveřmi v blízkém hotelu vyčkávala výsledku berlínská československá delegace ve složení H. Masařík a Dr. Vojtěch Mastný. Ti měli za úkol sdělit britskému velvyslanci, že československé vláda si vyhrazuje dát souhlas ke každému rozhodnutí, které vznikne v Mnichově. Zároveň v odpovědi na britský časový rozvrh odmítlo Československo vyklidit oblasti, kde se nacházelo pevnostní opevnění do té doby, dokud nedostane garanci na dodržení francouzsko-britských návrhů. Chamberlain odpověď byla stručná, nekladte si nové požadavky, potřebuji plnou volnost při jednáních, aby bylo řešení co nejrychlejší.

6.2 Průběh jednání

Za zúčastněné strany měli jednat: Francie – Édouard Daladier, Británie – Neville Chamberlain, Německo – Adolf Hitler, Itálie – Benito Mussolini. Samotná schůzka se uskutečnila ve Vůdcově domě a v okolních ulicích lidé napjatě očekávali výsledek, jestli válka bude nebo nebude. S vrcholovými představiteli se

⁴¹ Tamtéž, str. 108

dostavili i jejich poradci, diplomaté, vrcholní nacističtí představitelé a generálové německé armády. Jednání bylo vedeno ve francouzštině, angličtině a němčině, jako překладаč byl povolán Paul Schmidt. Úvodní slovo si vzal Hitler a prohlásil, že Československo ohrožuje mír a utlačuje menšiny, které v něm už nechtějí žít. Po československé vládě chtěl podstoupení požadovaných území, pokud by tak neučinila, bude válka. Předložil návrh, aby se o těchto územích rozhodlo ještě během schůze, což kladně kvitoval Chamberlain. Dalším řečníkem byl Benito Mussolini se svým návrhem řešení, který byl ve skutečnosti dílem Neuratha, Weizsäckera a Göringa. Oba představitelé západních velmocí okamžitě s návrhem souhlasili, ale vyžádali si ho pro bližší prostudování. V návrhu se Chamberlainovi nelíbilo, že by se spolu s Francií měli zavázat, že se postarají o předání nepoškozeného majetku a území do 10. října. Podle něj byla tato záruka pouze a jedině v rukách československé vlády a z toho důvodu by bylo vhodné přizvat jejího zástupce, v čemž ho podpořil i Daladier. Hitler na to reagoval uvažováním nahlas, jak k tomu Československo donutit a spolu s Mussolinim naopak možnost přizvat diplomatického zástupce ČSR kategoricky odmítli. Dle Hitlerova názoru budou mít podpisy čelních zástupců čtyř mocností v Evropě dostatečnou autoritu pro československou vládu. Britský ministerský předseda požádal o přestávku, ale ještě předtím veškeré osazenstvo šokoval svým výrokem Daladier, který přiznal, že k postoupení sudetského území dal souhlas už před deseti lety, na toto rozhodnutí neměla vliv ani spojenecká smlouva s Československem. Člen britské diplomatické skupiny Ivone Kirkpatric okomentoval chování kolegů z Francie slovy: *„Byla to skupinka na smrt vyděšených lidí, kteří neměli nejnější výčitky svědomí z toho, že se podílejí na čtvrcení svého spojence.“*⁴²

⁴² Tamtéž, str. 111

Krátce před zahájením druhé části konference dorazili do Mnichova českoslovenští zástupci, ihned po přistání je němečtí policisté odvezli do hotelu Regina, kde nesměli opustit své hlídané pokoje. Oba diplomaté se pokoušeli komunikovat s účastníky konference. Francouzi odmítli cokoli sdělit, ale britský diplomat Ashton-Gwatkin slíbil, že za nimi dorazí a bude je informovat. Mezitím pokračovalo jednání a Chamberlain neustále přemítal nad tím, jak se k celé situaci postaví československá vláda, načež mu Daladier odpověděl, že na její souhlas se čekat nemusí. Celý problém kolem záruky postoupení území byl nakonec vyřešen, že záruka je na ČSR, která bude za vše odpovědná. Hitler se dokonce nebál a požadoval, aby byla i z vnitrozemí země převezena do pohraničí určitá vojenská výzbroj! Daladier i Chamberlain vše odkývali, což překvapilo i Göringa. Pak už se jen jednalo o časovém plánu postoupení území a jeho obsazení německými vojsky.

Oba českoslovenští velvyslanci mezitím napjatě čekali v hotelu, Ashton-Gwatkin jim jenom sdělil, že dohoda půjde nad rámec jejich návrhu. S tím samozřejmě oba naši diplomaté nesouhlasili, ale Brit na to nedbal. Kolem deváté hodiny pozval Hitler osazenstvo na večeři, ale Chamberlain i Daladier odmítli s tím, že musí informovat své vlády. Ashton-Gwatkin pozval československé diplomaty k sobě, předal jim mapy znázorňující území určená k předání Německu, objasnil jim situaci a plán na odstoupení území. Masařík i Mastný požadovali vysvětlení, ale Brit jim odpověděl v tom smyslu, že pokud toto odmítnou přijmout, bude si vše Československo vyřizovat s Německem samo. Oba diplomaté pochopili, co by to znamenalo – válku. Krátce před půlnocí byla dohoda podepsána všemi účastníky v pořadí: Hitler, Daladier, Mussolini a Chamberlain. Po oficiálním rozloučení britská a francouzská delegace opustila

místnost, a jen co se za nimi zavřely dveře, podotkl Hitler na jejich adresu, že to jsou „malí lidé“.

Poté co britská i francouzská delegace na hotel, pozval Chamberlain československé vyslance k sobě, přítomen byl i Daladier. Dal jim přečíst podepsanou dohodu a na protesty obou diplomatů pouze zíval, asi chtěl mít trapnou scénu za sebou. Daladier neřekl ani slovo, jen se prý potil a celý zrudl. Masařík se alespoň dotázal, zde mocnosti očekávají oficiální odpověď československé vlády, ale prý to nebylo nutné, protože není čas. Během pěti hodin mělo Československo vyslat zmocněnce na setkání mezinárodní komise v Berlíně. Den na to se měl dostavit i československý důstojník, aby se projednala evakuace prvního pásma pohraničí. *„V berlínské mezinárodní komisi, jež měla „precizovat“ poslední záborové pásmo, ale také případně revidovat průběh nových hranic s Německem, rozhodoval diktát berlínského státního sekretář von Weizsäckera, určující rozsah okupace podle Hitlerovských strategických představ a cílů.“*⁴³

6.3 Po konferenci

V Československu se o výsledcích konference dozvěděli z německého rozhlasu. Následně proběhla oficiální návštěva německého chargé d'affaires u ministra zahraničí Krofty. Když se o výsledku dozvěděl prezident Beneš, zhroutila se jeho zahraniční politika, kterou budoval celý život a pronesl na adresu spojenců: *„Je to neslýchané, neslýchané! Strašné. Taková zrada Francie! Zradila nás úplně... Je to proradnost, která se potrestá sama... Je to neuvěřitelné. Domnívají se, že se zachrání před válkou nebo před revolucí na náš účet. Mýlí se.“*⁴⁴

⁴³ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl. I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, Praha, 2012. 317 s., str. 71

⁴⁴ ČAPKA, F. a kol.: *Tragédie mnichovské dohody*, Brno, Computer Press, 2011. 152 s., str. 117

Spolu s Mastným a Masaříkem cestoval do Prahy Ashton-Gwatkin, který s sebou vezl text Mnichovské dohody, podobně na tom byl francouzský vyslanec de Lacroix. Daladier mu přikázal, aby vyjádřil hluboké pohnutí a omluvu za nepřítomnost československých zástupců na jednání. Místo Beneše přijal západní vyslanec ministr zahraničí Krofta. Beneš se mezitím spojil se sovětským vyslancem Alexandrovským, po kterém chtěl, aby své vládě vyjádřil, jak hanebně západní velmoci zaprodaly Československo Hitlerovi, a že nyní stojí před volbou, zda zahájit válku s Německem nebo kapitulovat. Alexandrovskij se okamžitě sešel s československou generalitou a probíral možnosti sovětské vojenské pomoci. Problémem byla dlouhá cesta pro pozemní jednotky a nedostatek kapacity letišť a benzínu pro ruská letadla. *„Hrozba izolované války Československa proti nacistické velmoci, podporované dvěma dalšími sousedy republiky, pak převážila i v rozhodování prezidenta, vlády, i velké části generality v průběhu následujícího dne. Přijetí diktátu Mnichova ovšem znamenalo – vedle řady dalších důsledků – i totální cézuru v dosavadním zahraničně-politické koncepci.“*⁴⁵

U nás byla mnichovská dohoda přijata s velkým smutkem a rozčarováním. Jak byla přijata v Itálii a Německu snad ani není nutné zmiňovat. Za to v Anglii a Francii vítali lidé svého ministerského předsedu jako hrdinu a zachránce míru. Ve Francii na tom byl obdobně přivítán i Daladier. Francouzská veřejnost se ještě stále vzpamatovávala z první světové války a tak pokračování míru v Evropě pro ně bylo dobrou zprávou. Ovšem ne celá Evropa přijala mnichovskou dohodu s takovým nadšením, zvedla se i velká vlna kritiky. Budoucí britský předseda vlády Winston Churchill 5. Října 1938 prohlásil: *„Je po všem. Mlčky, smutně, opuštěno a zlomeno, zapadá Československo do temnot. Muselo každopádně pykat za svoje spojenectví s Francií, jejímž vedením a jejíž politikou bylo dlouho*

⁴⁵ DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl. I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, Praha, 2012. 317 s., str. 69

*ovlivněno... Britský lid by měl vědět, (...) že byl porušena rovnováha a že teď padl neblahý stín na západní demokracii. Je to teprve první doušek z kalichu, který nám bude podáván rok co rok!*⁴⁶ V té době jistě netušil, jak velkou má pravdu.

6.4 Platnost Mnichovské dohody

Po odstoupení sudetského území Německu, následovaly dlouho připravované události. 14. Března 1939 vyhlášení samostatného Slovenského štátu, 15. Března okupace zbytku českých území německým vojskem a den na to vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Za této situace přestala Československá republika prakticky existovat a hrozilo nebezpečí, že tomu bude obdobně i v právní rovině. Slovenský štát totiž uznala Francie, Británie i Sovětský svaz. Bylo zapotřebí vytvořit československý orgán v zahraničí, který bude spojeneckými mocnostmi uznán jako nositel československé státnosti a hlavně bude jasně vyjadřovat svoje stanovisko na mnichovský diktát. Do čela této iniciativy se samozřejmě postavil, v té době už exprezident, dr. Edvard Beneš, který vyhlásil teorii právní kontinuity ČSR. Celou tuto teorii postavil na neplatnosti mnichovské dohody.

Z pohledu teoreticko-právního tato dohoda platná nemohla být. Smlouva nebo dohoda, nesmí jednoznačně znevýhodňovat jednu ze smluvních stran. Pokud ovšem smluvní strana, která měla „plnit“ neměla ani možnost smlouvu podepsat, je platnost takovéto smlouvy velmi těžko dokazovatelná. Navíc by měla každá smlouva být podepsána bez nátlaku. O nátlaku na Československo není třeba ani mluvit, bylo o tom pojednáno výše, ale ani určitá forma nátlaku byla vytvářena i na Francii s Británií. Z pohledu mezinárodního práva, kdo mohl proti Československu uplatňovat sankce a jaké? Společnost národů nebyla postavená

⁴⁶ ČAPKA, F. a kol.: *Tragédie mnichovské dohody*, Brno, Computer Press, 2011. 152 s., str. 119

jenom na Anglii a Francii a v rámci této organizace fungovala jakási „kolektivní bezpečnost“. Navíc Německo z ní před Mnichovem vystoupilo.

Důležitým faktem také jsou podepsané spojenecké smlouvy s Francií a jejich záštita ze strany Británie. Celý systém těchto smluv měl jeden velký problém a to byl postoj právě Velké Británie. Pokud byl špatný, což díky politice appeasementu skutečně byl, nebylo možné požadovat podporu ze strany Francie. Navíc československo-francouzská smlouva byla mírová, ale neobsahovala vojenské doložky o tom, jak by se přesně měla Francie zachovat, pokud by bylo Československo skutečně napadeno.

Text mnichovské dohody je poměrně složitý a jsou v něm provázány mezinárodně-právní, mezinárodně-politické, vnitropolitické a morální aspekty tehdejší Evropy. Pro neplatnost či platnost dohody je důležitý postoj států v průběhu války, která nedlouho na to vypukla. Postupně došlo k jakémusi „oduznutí mnichovské dohody“, což bylo velkým politickým a diplomatickým úspěchem Beneše. Základní kámen teorie právní a politické kontinuity Československa byla tvrzení, že dohoda byla přijata pod hrozbou užití vojenské síly, a tudíž absolutně neplatná. Právě toho využil Beneš pro své znovuuštění do funkce prezidenta v rámci exilové vlády v Londýně. Zároveň tvrdil, že Československo je ve válečném stavu s Německem a tudíž ve stejné pozici jako spojenci.

Exilu se zpočátku nedařilo, protože u moci byli stále politici z doby Mnichova, Teprve po nástupu Winstona Churchilla na pozici britského ministerského předsedy se situace výrazně obrátila a byla skutečně vytvořena exilová vláda. Ta byla uznána jak Británií, tak i Spojenými státy. Postoj britské vlády byl takový, že formálně pro ně mnichovská dohoda byla platně uzavřena, ale tím, že Hitler v březnu roku 1939 napadl Československo, ji sám porušil,

a proto jí není nadále vázána. Sověti se smlouvou zavázali na obnovení předmnichovských hranic.

Francie dlouho váhala, ale nakonec v roce 1942 de Gaulle prohlásil dohodu podepsanou v Mnichově za neplatnou, a že neuznává žádné územní změny v Československu. Zároveň se zavázal pro obnovu hranic v předmnichovské podobě. Proti tomuto se ohradilo Polsko, protože mnichovskou dohodou získalo Těšínsko. Dne 17. srpna 1944 byla podepsána československo-francouzská deklarace o tom, že obě strany považují mnichovské ujednání od počátku za neplatné. V Itálii se na podporu muselo čekat až do doby, než padnul Mussoliniho režim. Dne 26. září 1944 oznámil italský kabinet, že pokládá mnichovskou dohodu od počátku za neplatnou. Italové šli dokonce ještě dál a za neplatné prohlásili všechny akty, které narušovaly celistvost a nezávislost ČSR.

Zbývalo už jenom Německo, u kterého se musel čekat na jeho kapitulaci, v rámci které mělo uznat neplatnost Mnichovské dohody. Prvního vyjádření se dostalo Československu ze strany NDR roku 1950 a 1967, a uznávalo neplatnost dohody. Se SRN byla uzavřena smlouva 11. prosince 1973 a obsahovala pojednání o nulitě mnichovské dohody, ale zároveň si ponechala právo mít na některé otázky v dohodě obsažené odlišný názor.

Definitivní tečku za mnichovskou dohodou, ze strany Německa, udělala česko-německá deklarace z 21. ledna 1997, kterou podepsal předseda vlády V. Klaus a spolkový kancléř H. Kohl. Je v ní obsažena zmínka o mnichovské dohodě: *„Německá strana přiznává odpovědnost Německa za jeho roli v historickém vývoji, který vedl k mnichovské dohodě z roku 1938, k útěku a vyhánění lidí z československého pohraničí, jakož i k rozbití a obsazení Československé republiky. Litujeme utrpení a křivd, které byly způsobeny českému lidu nacionálně socialistickými zločiny Němců. Německá strana vzdává čest*

obětem nacionálně socialistické vlády a těm, kteří této vládě násilí kladli odpor. Německá strana je si rovněž vědoma, že nacionálně socialistická politika násilí vůči českému lidu přispěla k vytvoření půdy pro válečný útěk, vyhánění a nucené vysídlení.“⁴⁷

⁴⁷ Text československo-německé deklarace z 21. 1. 1997

7 Závěr

Mnichovská dohoda měla pro Československo zcela fatální následky. Jak se později ukázalo, Hitler nechtěl jenom „osvobodit“ sudetské Němce, ale zcela změnit tvář Evropy. Svými plány zatahl Evropu i svět do válečného konfliktu, který svým rozsahem překonal ten, který mu předcházel. Vše bylo způsobeno odtažitým přístupem západních velmocí k problematice menšin ve střední Evropě. Malé státy měly velmi složitou pozici oproti státům typu Německa nebo Francie.

Versailleský mírový systém měl pomocí smluv a vzájemných dohod udržet status quo Evropy, aby se další světová válka nekonala. Nutno říci, že zklamal, ba přímo způsobil rozmach nacistického a fašistického režimu ve světě. Nálada v Německu po první světové válce nebyla příjemná, země byla válkou zničená, celá generace obyvatel jí byla silně ovlivněna a povinnost platit vysoké válečné reparace také na situaci nepřidala. V tomto bodě vidím velké zaváhání Francie, která v podstatě Německo uvrhla do hluboké krize, která způsobila zrod národního socialismu. Velká Británie jí v tomto velmi zdatně sekundovala. Její situace, ale byla trochu jiná. Válka se jí tolik nedotkla a úsilí její vlády spočívalo zejména v udržování a správě svých zámořských kolonií. Doba, kdy to byla právě Británie, která určovala poměr sil v Evropě, už byla pryč a raději přenechala tuto roli Francii, která se jí nechopila dobře. Světovou velmocí se staly Spojené státy americká, avšak ty vedly velmi úspěšnou politiku izolacionismu a do evropských záležitostí se zpočátku nemíchaly. Tento fakt spolu s politikou usmiřování a udržení míru za každou cenu pak velmi pomohly Hitlerovi v jeho rozpínavých plánech. Československo spoléhalo na to, že se jej právě tyto dvě mocnosti zastanou, a že jsou pod jejich ochranou. Ukázalo se, že jak Britové, tak Francouzi byli schopni ČSR obětovat, aby uchránili své zájmy. Byla to oběť zbytečná

a popravdě můžeme říct, že i dost podlá. Jako důležitou věc považuji i spolupráci NSDAP se sudetskou SdP. Henlein velmi dopomohl k uskutečnění Hitlerových záměrů se střední Evropou.

Je s podivem, jak snadno dokázaly západní mocnosti zapomenout na své smluvní závazky vůči Československu. Jediný, kdo nabídnul svou pomoc, byl Sovětský svaz, ale pomoc by byla velmi složitá, vzhledem k přesunu vojsk a letadel, a proto se od ní upustilo. Prezident Beneš si velmi zakládal na spolupráci s Francií a speciálně pro něj osobně musela být mnichovská zrada trpkým zklamáním. I přesto se s velkou energií pustil do obnovy Československa a jeho mise byla nakonec úspěšná. Jeho teorie právní kontinuity, založená na neplatnosti mnichovské dohody, se ukázala jako vhodné řešení, které získalo podporu mezi dohodovými mocnostmi.

Po válce a během ní všechny státy zpětně prohlašovaly mnichovskou dohodu za neplatnou už od podpisu a nutno říci, že tomu tak skutečně už v té době bylo. Taková dohoda byla naprosto nepřijatelná z hlediska mezinárodního práva, ale hlavně z pohledu Československé ústavy. Pokud se českoslovenští zástupci neúčastnili jednání o nějaké smlouvy, nemohla být takováto smlouva předložena v Parlamentu ke schválení. V dnešní době také není zvykem uzavírat smlouvy bez vědomí strany, které se týká. V tomto ohledu je nutno říci, že se světové organizace velmi poučily a takovouto možnost nepřipouští. Dnes světový mír chrání zejména OSN se systémem přísných norem a pravidel k tomu určených.

Nutno říci, že mnichovský syndrom na Československu zanechal své. Odklon od Západu k Východu byl poměrně logickým a situaci to zpočátku zlepšilo, ale jak opět ukázaly dějiny, nebyl to obrat dobrým směrem. Spolupráce se Sověty byla, alespoň dle mého pohledu, mnohem dalekosáhlejší a projevovala se po dlouho dobu, až do rozpadu Svazu.

Asi každého historika pálí otázka, co by bylo, kdyby se britským ministerským předsedou stal Winston Churchill o pár let dříve. Jeho přístup vůči Německu byl jednoznačný a neústupný. Ačkoliv se to vzhledem k okolnostem nehodí, musím uznat, že Hitler byl vskutku výtečným politikem. Jeho zastírací a tvrdá taktika, umocněná mohutnou protičeskoslovenskou kampaní byla vskutku výjimečná. Každý asi při poslechu jeho projevů pochopí, proč v Němcích probudil touhu po tom, vládnou světu. Jeho schopnost strhnout masy je vskutku obdivuhodná. Dokázal velmi precizně analyzovat situaci a využít každého zaváhání protivníka nebo jakéhokoliv incidentu, ze kterého by mohl mít užitek. Práci mu svým přístupem k věci usnadnil zejména Chamberlain. Rozhodně to však nemyslím tak, že bych byl jeho zastáncem nebo příznivcem, nicméně uznávám, že jeho schopnosti v tomto směru asi nikdo nepřekonal.

Problematika mnichovské dohody a dekretální pravomoci je velmi provázána a jsem rád, že jsem se jí v rámci svých závěrečných prací na naší fakultě věnoval. Závěrem bych chtěl poznamenat, že část viny určitě leží na tehdejších československých politicích. Jejich negativní přístup k dialogu se sudetskými Němci byl na obtíž a začal pozdě. Ale za zlé bych jim to rozhodně neměl, stát byl v ohrožení a pod stínem takového obra, jakým Německo v té době určitě bylo, nebylo lehké situaci konstruktivně řešit.

Pro vytvoření práce jsem zvolil metodu interpretace historických pramenů, hlavně pak pramenů týkajících se diplomacie.

8 Summary

This thesis serves to clarify the Treaty of Munich and position of the Czechoslovakian Republic before World War II. This topic is still viewed very controversially in the context of the world's history and, specially, of the Czechoslovakian history. Treaty of Munich was an impulse for the publication of Decrees of the president of the Czechoslovakian Republic, which are mostly known for the displacement of German residents from the Czech border areas.

The main reason for the publication of the Treaty of Munich was the displacement of Czech residents from the Czech border areas and joining of these areas to Nazi Germany. The secondary but also a very important reason was keeping peace in Europe. From the view of the Czech political representation, the Treaty of Munich was illegal from the moment when it was signed by France, Great Britain, Italy and Germany. This thought was the main point for the restoration of the Czechoslovakian Republic after World War II.

9 Seznam použité literatury

9.1 Primární zdroje

- ADAMOVIČ, K. a kol.: *Stručné dějiny diplomacie*, Praha, C. H. Beck, 2002. 346 s.
- BENEŠ, E., *Mnichovské dny*, Praha: Svoboda, 1968. 555 s.
- BRÜGEL, J. W., *Češi a Němci 1918-1938*, Praha: Academia, 2006. 846 s.
- ČAPKA, F. a kol.: *Tragédie mnichovské dohody*, Brno, Computer Press, 2011. 152 s.
- ČELOVSKÝ, B., *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov: Tilia, 1999. 470 s.
- DEJMEK, J.: *ČESKOSLOVENSKO jeho sousedé a velmoci ve XX. století*, Praha, 2002. 392 s.
- DEJMEK, J.: *Diplomacie Československa. Díl. I. Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, Praha, 2012. 317 s.
- GEBHART, J.: *Druhá republika 1938-1939 – svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha, 2004. 320 s.
- KÁRNÍK, Z., *České země v éře První republiky (I. díl)*, Praha: Libri, 2002a. 571 s.
- KÁRNÍK, Z., *České země v éře První republiky (II. díl)*, Praha: Libri, 2002b. 577 s.
- KÁRNÍK, Z., *České země v éře První republiky (III. díl)*, Praha: Libri, 2003. 803 s.
- KLIMEK, A., *Velké dějiny zemí Koruny české XIV.*, Praha – Litomyšl: Paseka, 2000. 767 s.
- KURAL, V., *Češi a Němci a mnichovská křižovatka*, Praha: Karolinum, 2002. 197 s.
- KURAL, V.: „*Sudety*“ *pod hákovým křížem, Ústí nad Labem*, 2002. 547 s.
- KVAČEK, R. a kol.: *Československý rok 1938*, Praha, 2011. 197 s.
- NĚMEČEK a kol., *Cesta k dekretům a odsunu Němců*, Praha, Baronet, 2002. 152 s.
- OLIVOVÁ, V., *Dějiny první republiky*, Praha: Karolinum, 2000. 355 s.
- URBAN, O., *Česká společnost 1848-1918*, Praha: Svoboda, 1982. 690 s.
- VESELÝ, Z.: *Dějiny mezinárodních vztahů*, Plzeň, Aleš Čeněk, 2007. 606 s.
- ZBOŘIL, F.: *Československá a česká zahraniční politika – minulost a současnost*, Praha, 2010. 434 s.

9.2 Sekundární zdroje

- TESAŘ, J.: *Mnichovský komplex – jeho příčiny a důsledky*, Praha, Prostor, 2000. 256 s.
- ORT, A.: *Česká zahraniční politika*, Plzeň, Aleš Čeněk, 2005. 399 s.
- EFMERTOVIÁ, M.: *České země 1948-1918*, Praha, Albatros, 1995. 63 s.
- AUGUSTA, P. a kol.: *Československo 1918-1938*, Praha, Albatros, 1992. 64 s.
- AUGUSTA, P. a kol.: *Československo 1938-1945*, Praha, Albatros, 1995. 64 s.
- NĚMEČEK, J.: *Československo a krize demokracie ve střední Evropě ve 30. A 40. letech XX. století*, Praha, Historický ústav AV ČR, 2010. 489 s.
- PERNES, J.: *Evropské dějiny v datech*, Praha, Albatros, 2000. 343 s.

9.3 Internetové zdroje

http://en.wikipedia.org/wiki/Walter_Runciman,_1st_Viscount_Runciman_of_Doxford

http://cs.wikipedia.org/wiki/Mnichovsk%C3%A1_dohoda

<http://www.druhasvetovavalka.nazory.cz/mnichov.htm>

[http://www.janbures.cz/User_Data/Images/Mnichovsk%C3%A1%20dohoda%20\(29.9.1938\).pdf](http://www.janbures.cz/User_Data/Images/Mnichovsk%C3%A1%20dohoda%20(29.9.1938).pdf)

http://technet.idnes.cz/mnichovska-dohoda-tajny-dodatek-dnv-/vojenstvi.aspx?c=A130326_133529_vojenstvi_kuz

10 Přílohy

Text mnichovské dohody – česky

Německo, Spojené království, Francie a Itálie se shodly se zřetelem k dohodě, již bylo v podstatě dosaženo o odstoupení sudetoněmeckého sdružení, na těchto podmínkách a způsobech tohoto odstoupení a na opatřeních, jež třeba proto učinit, a prohlašují, že podle této dohody je každý jednotlivě odpověden za kroky, které je třeba učinit, aby bylo zajištěno její provedení.

§ 1

Vyklizování započne 1. října.

§ 2

Spojené království, Francie a Itálie se shodují v tom, že vyklizení bude provedeno do 10. října, a to bez ničení jakýchkoli existujících zařízení, a že československá vláda je odpovědna za to, že vyklizení bude provedeno bez poškození uvedených zařízení.

§ 3

Podmínky vyklizení podrobně určí mezinárodní výbor, složený ze zástupců Německa, Spojeného království, France, Itálie a Československa.

§ 4

Postupné obsazování převážně německých území německými oddíly započne 1. října. Čtyři územní úseky, označené na přiložené mapě, obsadí německé oddíly v tomto pořadí: úsek označený I. - 1. a 2. října, úsek označený II. - 2. a 3. října, úsek označený III. - 3., 4. a 5. října, úsek označený IV. - 6. a 7. října. Výše uvedený mezinárodní výbor bez odkladu vymezí zbývající území převážně německého charakteru a německé oddíly je obsadí do 10. října.

§ 5

Mezinárodní výbor uvedený v § 3 určí území, v nichž se má provést lidové hlasování. Tato území budou až do skončení lidového hlasování obsazena mezinárodními jednotkami. Tým výbor určí způsob, jakým se má lidové hlasování provést, přičemž bude vycházet ze způsobu hlasování v Sársku. Výbor stanoví rovněž den, kdy se lidové hlasování bude konat; tento den nesmí být pozdější než konec listopadu.

§ 6

Konečné vymezení hranic provede mezinárodní výbor. Tento výbor je oprávněn doporučit čtyřem mocnostem - Německu, Spojenému království, Francii a Itálii - v určitých výjimečných případech menší odchylky od přísně etnografického stanovení pásem, jež mají být převedena bez lidového hlasování.

§ 7

Zavede se opční právo pro přesídlení do odstoupených území a pro vystěhování z nich. Opce musí být provedena během šesti měsíců ode dne uzavření této dohody. Německo-československý výbor určí podrobnosti opce, uváží způsob, jak usnadnit výměnu obyvatelstva, a vyjasní základní otázky, které z této výměny vzniknou.

§ 8

Československá vláda propustí ve lhůtě čtyř týdnů ode dne uzavření této dohody sudetské Němce, kteří si toto propuštění přejí, ze svých vojenských a policejních jednotek. V téže lhůtě propustí československá vláda sudetoněmecké vězně, kteří si odpykávají tresty odnětí svobody za politické trestné činy.

Mnichov 29. září 1938 (A. Hitler, E. Daladier, Mussolini, N. Chamberlain)

Dodatek k dohodě

Vláda jeho Veličenstva ve Spojeném království a francouzská vláda se připojily k této dohodě s tím, že stojí za návrhem obsaženým v § 6 anglo-francouzských návrhů z 19. září, týkajícím se mezinárodní záruky nových hranic československého státu proti nevyprovokovanému útoku. Jakmile bude upravena otázka polských a maďarských menšin v Československu, dají Německo a Itálie Československu záruku ze své strany.

Mnichov 29. září 1938 (A. Hitler, E. Daladier, Mussolini, N. Chamberlain)

Doplňující prohlášení

Čtyři přítomné hlavy vlád se shodují v tom, že mezinárodní výbor předvídaný dnešní dohodou bude složen ze státního sekretáře německého ministerstva zahraničních věcí, z anglického, francouzského a italského velvyslance, akreditovaných v Berlíně, a z jednoho zástupce, jmenovaného československou vládou.

Mnichov 29. září 1938 (A. Hitler, E. Daladier, Mussolini, N. Chamberlain)

Doplňující prohlášení

Všechny otázky vyplývající z postoupení území podléhají příslušnosti mezinárodního výboru.

Mnichov 29. září 1938 (A. Hitler, E. Daladier, Mussolini, N. Chamberlain)

Doplňující prohlášení

Hlavy vlád čtyř mocností prohlašují, že nebude-li do tří měsíců problém polských a maďarských menšin v Československu vyřešen mezi zainteresovanými vládami

cestou dohody, stane se tento problém předmětem dalšího jednání hlav vlád čtyř mocností, které jsou zde přítomny.

Výňatek ze smlouvy mezi dohodovými mocnostmi a Československem o ochraně menšin Saint-Germain en Laye (10. září 1919)

Čl. 1. Československo se zavazuje, že ustanovení obsažená v člancích 2 až 8 této hlavy budou uznána za základní zákony, že žádný zákon, žádné nařízení ani žádný úkon nebude v odporu nebo nesouhlasu s těmito ustanoveními a že žádný zákon, žádné nařízení ani žádný úkon. úřední proti nim nebude mítí moci.

Čl. 2. Československo se zavazuje, že poskytne všem obyvatelům úplnou a naprostou ochranu jejich života a jejich svobody bez ohledu na jejich původ, státní příslušnost, jazyk rasu nebo náboženství. Všichni obyvatelé Československa budou mítí právo, aby volně projevovali jak veřejně, tak i soukromě jakékoliv vyznání, náboženství anebo víru, jejichž výkon nebude v neshodě s veřejným pořádkem a dobrými mravy.

Čl. 3. S výhradou zvláštních ustanovení smluv níže uvedených Československo uznává za československé příslušníky ipso facto a bez dalších formalit příslušníky německé, rakouské, uherské, kteří v den, kdy nabude působnosti tato smlouva, mají, a to podle okolností, bydliště nebo právo domovské na území, které jest nebo bude uznáno za účasti Československa nebo mírových smluv s Německem, Rakouskem a Maďarskem, nebo podle jakýchkoliv smluv uzavřených za účelem nynějších poměrů. [...]

Čl. 7. Všichni státní občané českoslovenští budou rovni před zákonem a budou používatí stejných práv občanských bez ohledu na rasu, jazyk a náboženství. Rozdíl v náboženství, víře nebo vyznání nemůže býti žádnému státnímu občanu československému na závalu, pokud jde o požívání práv občanských a politických, a zejména pokud jde o přístup do veřejné služby, úřadů a k hodnotám nebo vykonávání jakékoliv živnosti nebo povolání. Státním občanům československým nebude ukládáno žádné omezení, pokud jde o volné užívání jakéhokoliv jazyka at' ve stycích soukromých a obchodních, či ve věcech týkajících se náboženství, tisku nebo veřejných projevů jakéhokoliv druhu, at' ve veřejných shromážděních. Jestliže by vláda československá zavedla nějaký úřední jazyk, bude přes to poskytnuta státním občanům československým jiného jazyka než českého přiměřená možnost, aby před soudy používali svého jazyka jak ústně, tak písemně.

Čl. 8. S příslušníky československými, náležejícími k menšinám národnostním, náboženským neb jazykovým, bude po právu a ve skutečnosti za stejných záruk zacházeno stejně, jako s ostatními příslušníky československými. Zvláště budou mítí stejné právo, aby vlastními náklady zakládali, řídili a pod dozorem měli ústavy lidumilné, náboženské a sociální, školy a jiné ústavy výchovné, s právem používatí tam volně svého jazyka a svobodně tam vykonávatí své náboženství.

Čl. 9. Pokud jde o veřejné vyučování, vláda československá poskytne ve městech a v okresech, v nichž je usedlý značný zlomek občanů československých jiného jazyka než českého, přiměřené příležitosti, zajišťující, aby dětem těchto československých občanů se dostalo vyučování v jejich vlastní řeči. Toto ustanovení nebude však vládě československé bránit, aby neučinila povinným vyučování řeči české. V městech a okresech, v nichž je usedlý značný zlomek příslušníků československých, náležejících k menšinám náboženským nebo

jazykovým, zabezpečí se těmto menšinám slušný podíl na požitku a upotřebení částek, které mají být vynaloženy na výchovu, náboženství neb lidumilnost z veřejných fondů podle rozpočtu státního, rozpočtů obecních neb jiných. [...]

19. září 1938

1. Zástupci francouzské a anglické vlády sešli se dnes k poradě o všeobecné situaci a prostudovali zprávu ministerského předsedy Velké Británie o jeho rozhovoru s Hitlerem. Britští ministři předložili svým francouzským kolegům také závěry vyplývající ze zprávy, jež jim byla poskytnuta o činnosti mise lorda Runcimana. Obě vlády jsou přesvědčeny, že po posledních událostech bylo dosaženo bodu, kdy další setrvání oblastí převážně obývaných sudetskými Němci v rámci hranic Československého státu nemůže být od nynějška fakticky prodlužováno, aniž by tím byly ohroženy zájmy Československa samého a zájmy evropského míru. Vzhledem k těmto úvahám byly obě vlády nuceny vyvodit závěr, že zachování míru a ochrana životních zájmů Československa mohou být účinně zajištěny jen tehdy, jestliže tyto okresy budou nyní odstoupeny Říši.

2. Toho by mohlo být dosaženo buď přímým odstoupením, nebo plebiscitem. Jsme si vědomi potíží, které vyplývají z plebiscitu, a známe dobře i námitky, které jste již uvedl proti takovému postupu, zvláště možnosti dalekosáhlých následků, kdyby záležitost byla projednávána na tak širokém podkladu. Předpokládáme proto, pokud nenaznačíte opak, že byste dal přednost projednání problému sudetských Němců metodou přímého odstoupení a prozkoumání záležitosti jako takové.

3. Území, jež by mělo být odstoupeno, by zahrnovalo oblasti, které mají více než 50% německých obyvatel, ale doufáme, že na základě jednání mezinárodního orgánu, v němž by byl i zástupce Československa, zajistíme úpravu hranic tam, kde by to bylo nutné. Jsme přesvědčeni, že odstoupení menších oblastí na základě vyššího procenta by nepřineslo řešení.

4. Mezinárodnímu orgánu, o němž je zmínka, by také mohly být svěřeny otázky týkající se případně výměny obyvatelstva na základě práva opce v určité vymezené době.

5. Uznáváme, že je-li vláda ochotna přijmout navržená opatření, znamenající závažné změny v podmínkách státu, je oprávněna žádat zajištění své budoucí bezpečnosti.

6. Z toho důvodu, a aby přispěla k pacifikaci Evropy, byla by vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království ochotna připojit se k mezinárodní záruce nových hranic Československého státu proti nevyprovokovanému útoku. Jednou ze základních podmínek takové záruky by bylo zajištění nezávislosti Československého státu tím, že existující smlouvy, které zahrnují vzájemné povinnosti vojenské povahy, by byly nahrazeny všeobecnou zárukou proti nevyprovokovanému útoku.

7. Vlády francouzská a britská uznávají, jak velká je oběť požadovaná na československé vládě v zájmu míru, ale právě proto, že je to společný zájem Evropy vůbec a Československa zvláště, usoudily, že je jejich společnou povinností vyjádřit otevřeně hlavní podmínky pro zajištění míru.

8. Ministerský předseda musí obnovit rozmluvu s panem Hitlerem nejpozději ve středu [21. září], a možno-li dříve. Považujeme proto za svou povinnost požádat Vás, abyste nám dal odpověď co nejdříve.

Mapa Sudet

